

NAPREDNA MISEL

ČASOPIS ZA NAPREDNO KULTURO

IZDAJA IN UREJA:

DR. MIHAJLO ROSTOHAR

MCMXIII.

LETO: II.

ZVEZEK: 2.

NAPREDNA MISEL

IZHAJA KOT DVOMESEČNIK IN STANE V NAROČBI NA LETO
5 KRON, ZA DIJAKE 4 KRONE, POSAMEZNE ŠTEVILKE 1 KRONA.

NAPREDNA MISEL JE EDINA SLO-
VENSKA NAPREDNA KULTURNA
REVIIJA. NAPREDNI SLOVENCII
NAROČAJTE, ČITAJTE IN ŠIRITE
„NAPREDNO MISEL“!

ROKOPISI SE NAJ POSILJAJO NA NASLOV UREDNIKA, NAROČ-
NINA PA NA UPRAVNIŠTVO NAPREDNE MISLI, PRAGA IV., C. 25

AVSTRIJA IN SLOVENCİ.

Avstrijska diplomacija je odkrila veliko važnost za monarhijo v tem, da se Albanci ohranijo v avtonomni Albaniji. Avstrija je izdala za Albance že milijone, ki so si jih težko zaslužili avstrijski davkoplačevalci. Ustanavlja jim italijanske šole in zaradi njih je vrgla za časa balkanske vojne par stotisoč vojaštva na južne meje, hoteč eventualno z orožjem uveljaviti svojo zahtevo, da se Albancem v obliki avtonomne države zagotovi njih narodni obstoj in razvoj. Kakšna plemenita velikodušnost!

Avstrijska diplomacija je aranžirala tudi albanski kongres, ki je zboroval meseca marca na avstrijskih tleh, v Trstu. Na Dunaju so menda še danes trdno prepričani, da so napravili z albanskim kongresom veliko diplomatično potezo. Tisti pa, ki so zborovanje tega kongresa pazljivo zasledovali, so se lahko prepričali, da Albanci goje do monarhije le toliko simpatij, kolikor imajo od tega dobiček, njih resnične simpatije pa veljajo bolj Italiji kakor Avstriji. Dejstvo samo, da je bil razpravni jezik Albancev na tem kongresu italijanščina, ne pa albanščina ali nemščina, dokazuje, da se nahajajo Albanci popolnoma pod vplivom italijanske kulture. Z albanskim kongresom v Trstu je torej Italija lahko zadovoljna. Pokloni albanskih delegatov, ki so veljali v enaki meri italijanskemu kakor avstrijskemu zunanjemu ministru, so bili za italijansko vlado po ceni, za avstrijsko pa zelo drag aranžma. O tem so vsi politični krogi v Avstriji istega prepričanja, samo glede političnih uspehov, ki si jih je naša diplomacija obetala od albanskega kongresa, so mnenja zelo različna. Gotovo je nekaj resnice na tem, da bi Albanci utegnili postati važen faktor za našo državno politiko, če bi bili politično zanesljivi; kajti vsakemu treznemu politiku mora biti jasno, da za monarhijo ni vseeno, če Albanci simpatizirajo z Avstrijo, ali če simpatizirajo — z Italijo, ki je začela na sumljiv način braniti svoje interese v Albaniji. Tolike važnosti pa Albanci vendar nimajo za Avstrijo, kakor to mislijo na Dunaju, kjer so osnovali celo poseben odbor, ki naj bi obračal pozornost avstrijskih državljanov na potrebe in želje albanskega plemena, dočim se za ožje razmerje do sosedne Srbije kar nič ne zmenijo. Slovenci, ki smo najbolj brezpraven narod v monarhiji, imamo vsaj to pravico, da naklonjenost, ki so je Albanci deležni od strani naše diplomacije, presojamo s svojega stališča.

Značilno za naše državnike je to, da ne vidijo in ne ščitijo naroda, ki ima stokrat večjo važnost za ob-

stoj monarhije, namreč to so — Slovenci po prevažni geografični legi svojega ozemlja. Slovensko ozemlje s svojim primorskim mestom Trstom moremo danes smatrati za naravno izhodišče cele srednje Evrope na svetovni trg. Trst — so pljuča, s katerimi diha gospodarsko življenje naše monarhije. Tako pravijo vsi dalekovidnejši avstrijski narodni gospodarji. Resnica je to. Ampak Trst je kos slovenske zemlje, pljuča Avstrije leže v telesu slovenskega naroda, katerega ta država omalovažuje in zanemarja.

Če pregledamo statistiko izvoza in uvoza, ki je šel v zadnjih letih skozi Trst, vidimo, da je Trst v resnici postal ne le najimennitnejše pristanišče Avstrijske monarhije, temveč cele srednje Evrope, katero je pritegnil nase po svojih ugodnih železniških zvezah. V isti meri, kakor se je svetovni promet Trsta dvignil, je v severnih nemških lukah padel. Tako daleč sega danes vpliv tržaškega pristanišča! Trst pa je zadobil kot trgovska luka abstrijskih dežel še posebno važnost z balkansko vojno; kajti sedanjí izid te vojne bo imel za neizogibno poslednico tudi to, da je nameravana prosta pot nemške trgovine v Solun za sedaj takorekoč zagrajena. Ta najkrajša pot nemškega eksporta po suhem v orient pelje sedaj preko ozemlja srbske države, ki jo bo s svojo carinsko in tarifno politiko lahko zaprla, kadar bo hotela, če bo tako zahteval interes srbskega naroda. S tem pa je obenem zaprta pot tudi avstrijsko-slovanskemu eksportu na Balkan, kamor nam potem odpirajo Tržaška vrata edino izhodišče.

Čim večí pomen zadobiva Trst kot pristanišče za srednjeevropsko trgovino, tem bolj mora biti interesirana na Trstu Italija; to pa ne morda toliko iz narodnostnih ozirov, ker živi v njem več tisoč italijanskih neodrešencev, kakor iz narodnogospodarskih ozirov, ker postaja namreč tržaško pristanišče najnevarnejši konkurent italijanskemu trgovskemu prometu. Skozi Trst gre najcenejša pomorska pot srednjeevropskim izdelkom na svetovni orijentni trg. Tržaška trgovska luka grozi na ta način, da uniči mlado italijansko industrijo in svetovno trgovino, ki je doslej Italiji toliko obetala v finančnem oziru. Iz tega vzroka bi bilo torej za Italijo posebno važno, če bi se nahajal Trst s primorskim ozemljem v poseti italijanske države, ker bi le pod tem pogojem bilo mogoče paralizirati škodljivo konkurenco tržaškega pristanišča. To ni nič manj važen motiv velikoitalijanske politike, kakor je narodni motiv, združiti vse Italijane v eni državi. Proti

italijanskim aspiracijam na Trst bi se monarhija lahko zavarovala z ozko zvezo s sosednjimi balkanskimi državami, najlepša garancija za posest Trsta in Primorja pa bi bila pametna politika napram Slovencem, katere bi morala vlada avstrijske države v interesu te države same z vsemi dopustnimi sredstvi podpirati.

Neprecenljive važnosti je Trst in njegovo ozemlje za Nemčijo, katere eksportna trgovina danes v glavnem meri na vzhod. Nemčija ima milijarde investitiranega kapitala v Mali Aziji, koder že danes teče bagdadska nemška železnica, ustanavlja v Anatoliji banke in kolonije, ki imajo nalogo, da pripravljajo ugodna tla nemškemu eksportu. Zaraditega je Nemčija danes interesirana na dveh stvareh, t. j. na obstoju turške države, ki vidi skupnega sovražnika v Slovanih, in pa na tem, da si ohrani najkrajšo trgovsko pot na vzhodni trg prosto. Ta varna pot pa je danes edino še Trst. V Trstu je danes krog 10 tisoč Nemcev, ki imajo močne organizacije, 4 ljudske, 2 meščanske in 3 srednje šole, katere jim vzdržuje avstrijska vlada. Večina nemških priseljencev ima poklice tehnične in trgovske stroke. Vsa industrijska podjetja v Trstu so v nemških rokah. Vse večje nemške banke imajo tu svoje filialke. Eksportna in importna trgovina je večinoma v rokah Nemcev iz Nemčije, ki imajo v Trstu svoja trgovska skladišča. Parobrodna družba Austro-Amerikana, katera uživa podporo celo avstrijske vlade, je podjetje nemškega kapitala iz države! Sploh prihajajo iz Nemčije v Trst najboljši trgovci, ki imajo veliko zaslonbo v nemških bankah, zato izvrstno prospevajo in spodrivajo domačo trgovino v največjim trgovskem pristanišču monarhije. Tu se vidi, kaj hoče Nemčija v Trstu. Nepobitno je dejstvo, da Nemčija od leta do leta več svojega blaga izvažja v orient preko Trsta, kjer spodrija avstrijski eksport. Po razpadu turškega gospodarstva na Balkanu je najbolj prizadeta Nemčija. Balkanski in maloazijski trg je za Nemčijo izgubljen v trenutku, ko ji postane pot preko Soluna in Trsta v orient zaprta. Izvoz iz severnih nemških pristanišč blago tako podraži, da bi eksportna baza Hamburg nikakor ne mogla konkurirati z mnogo bližjimi nenemškimi pristanišči, posebno s Trstom. Seveda je taka eventualnost odvisna od marsikterih predpogojev, predvsem od možnosti, da bi Avstrija začela delati svojo, t. j. od Nemčije neodvisno politiko. Če Avstrija izpremeni dosedANJI kurz svoje politike in se osamosvoji, kar se bo v dogledni bodočnosti vendar le moralo zgoditi, ako se bo zadostno ozirala na svoje gospodarske in politične interese, tedaj bo moč Nemčije zlomljena. Nemčija gotovo že sluti, kaj ji utegne prinesiti bodočnost, zato se oborožuje na vse kriplje, da bi bila pripravljena tudi

za slučaj, ko bo njen interes zahteval, da gre proti Avstriji. Nemška politika pa bo slej ko prej delala z vso silo na to, da doseže še v pravem času spojitve Trsta z nemškim ozemljem — vsenemški političen ideal, ki ga je celo realni Bismark pri neki priliki tako ostentativno povdaril. Vsenemška politika se je v zadnjih letih osredotočila na germaniziranje slovenskega ozemlja. Naravnost velikanske svote so se nabrale letos na Nemškem v te svrhe. Danes, ko avstrijske vlade vedé ali nevedé pomagajo uresničevati ta ideal vsenemške politike, je Nemčija seveda še interesirana na obstoju Avstrije, ko pa bo Trst ležal na nemškem ozemlju, bo nemška politika zopet interesirana na razpadu monarhije in tedaj bo prišel tudi oni moment sporazuma o delitvi med Italijo in Nemčijo, o katerem italijanski sociolog prof. Mihels pravi, da je mogoč v dogledni bodočnosti.

Iz vsega tega se vidi, kolike važnosti je slovensko ozemlje za obstoj monarhije, in obenem iz tega tudi sledi, kako kratkovidna je državna politika, ki podpira germanizacijo slovenskega ozemlja, ker s tem koplje grob ne le našemu narodu, temveč tudi monarhiji sami. —

Avstrijska vlada potroši vsako leto nad milijon kron za nemške šole v slovenskem ozemlju, ustanovitev slovenskih šol na mejah pa skuša z raznimi šikanami preprečiti ali jih ovirati. Ta vlada forsira nemško koloniziranje slovenskega ozemlja in na vse mogoče načine podpira nemške manjšine na jugu posebno v Gorici in Trstu, za gospodarsko in kulturno povzdigo Slovencev pa ne stori ničesar, nasprotno naših žalostnih socialnih razmer, ki se najbolje zrcalijo v trumovitem izseljevanju slovenskega naroda, je v veliki meri kriva avstrijska vlada.

Merodajni faktorji si žele spravo in mir med avstrijskimi narodi. Avstrijski Slovani v monarhiji posebe Slovenci so si takega miru vedno odkrito želeli, toda miru, ki nam prinese pravico in svobodo, da živimo kot enakopravni poleg enakopravnih v državi. Glavni pokoj takega miru pa je, da se Nemci enkrat za vselej odrečejo vsenemškemu idealu, katerega je mogoče uresničiti le na grobišču slovenskega naroda. Naš boj je boj za naše narodno življenje in kdor hoče imeti z nami mir naj nam ne streže po življenju!

—r.

RAZVOJ SLOVENSKEGA KNJIŽEVNEGA JE- ZIKA V JUGOSLOVANSKO SMER.

Prof. Ilešič je pod tem naslovom preobčil v »Slovenskem Narodu« in potem še enkrat v »Popotniku« članek, kateremu torej očevidno pripisuje dalekosežen pomen, vendar nobenemu slovenskemu jezikoslovcu se ni zdelo vredno mu odgovarjati. Nočemo raziskovati, če je stališče slovenskih slavistov pravilno ali ne; profesor Ilešič je literarni agitator ilirizma na Slovenskem in že zaradi tega mu je treba odgovarjati. Opustimo tu vse opazke o Ilešičevih predavanjih oziroma govorih, s katerimi dela propagando za ilirizem in o katerih se govori naravnost čudne reči; hočemo počakati, da jih izda — Socialna Matica. Preidemo k stvari.

Profesor Ilešič je našel v raznih slovenskih časopisih in publikacijah te-le srbo-hrvaške besede: krov, plakati, otrov, spas, grudi, rob, gnev, tešiti se, neodoljiv, devojka, klevetnik, boja, svoboda; vojniki, slavulj, odoleti, oklevati, opasen, požuriti se, jaditi se, otrovan, vznemirjenost, skiniti, zločest, dragulj, zmija; dalje oblike: Radovane! Iztoče! stotniče! gospodare! godče! starče! dalje so hrvaške besede: košulja, član, propadem, župa, sloga, složen, ki se rabijo v slovenščini v prenešenem pomenu; dalje: smatrati, smisel, urnebesni, oriti se, tvrdka, čitam, čitanka, skupščina, čestitam, komad, razigran, jako, nakit, odgoditi, onesvestiti, izpit, iztok, kolebati, proščenje, steči si, koprena, obaviti, vrolo, okrenem se, posel, zadača, činjenica, groznica, pažnja, upotrebljavam, rutiniran (!), vzpostaviti, razsulo, tiralica, tračnice, pristati, zapaliti, drug, pozornica, izvadek, primerek, nanizati, opreka, dojmiti, juriš, remek-delo, lupežnik, lebdi, odražati se, poreklo, zavičaj, neopozvana (vest), zlokobni, blagodarim, zabašuriti, čajanka, uvrediti, narokvice, приметба, maščevanje, iztančiti, glumiti, dojmiti se, nepredvidjeno, sluga, bedak, plašč, juha, živec.

Da se nahajajo v publikacijah z več ali manj slabo slovenščino tuje, posebno pa neznane srbohrvaško besede, ni to nič novega. Iz tega pa izvaja profesor Ilešič naravnost neverjetne zaključke. Pravi, da se je ta razvoj izvršil brez bolečin in brez škode za slovenski jezik, in da kot poedinci in kot celota imamo baje iz tega dobiček. Prof. Ilešič hoče, da gre razvoj slovenskega jezika v tej smeri naprej, da se najtorej dosledno uvaja vedno več srbohrvaških besed namesto slovenskih. Hud je na one slovenske pisatelje, ki baje mrtve besede izpisujejo iz Pleteršnikovega slovarja,

t. j. besede, ki so kdaj kje v kakem slovenskem dialektu živele, ali uvajajo lokalizme, ki so le v kaki vasi znane. Teh in takih besed se moramo baje vsi na novo učiti, vsi, ki nismo slučajno iz tistih vasi doma. »Če se že uvede beseda, naj se uvede beseda, ki je razumljiva 7 milijonom ljudi (vsem Srbohrvatom).«

To je jedro Ilešičevega članka, na katerega hočemo tukaj odgovoriti.

Prof. Ilešič ni določil kriterij slovenščine in srbohrvaščine, po katerem je mogoče še le določiti, katera beseda je slovenska in katera je srbovaška. Kateri je torej ta kriterij? Kot slovenske bomo spoznavali vse tiste besede, ki se nahajajo v kakem narečju slovenske jezikovne celote ali pa so iz teh vstvarjene kot strokovni izrazi, ki se rabijo sedaj bolj v književnem slovenskem jeziku. Izmed besed, ki jih profesor Ilešič navaja kot srbohrvaške v književni šlovenščini, pa so vendarle pristne slovenske te-le: plakati, rob, devojka, svoboda, propasti, župa, sloga, složen, smatrati (na pr. za kaj smatraš tega človeka?), zmisel (smisel), čitam (čitanka, čitalnica), čestitati, komád, razigran (igrati, godci igrajo, razigrane gosle, orglje etc.), »jako« je skoro navadnejše v dolenjskem narečju kakor »silno« in »zelo«, nakit, kolebat, koprena, vrlo (vrlo dekle, vrli ljudje), okreneti se, posel, pažnja je navadnejše ko pozornost, pozor), upotrebljati, vzpostaviti (navadno spostaviti), razsulo, tiralnica, tračnica (tudi tražnica), pristati, zapaliti, drug (družica), primerek, nanizati (niz jagod), opreka, dojmiti, odražati (ta beseda je doma tudi v češčini in poljščini), poreklo, blagodarjati, uvrediti (uvredil ga je, t. j. rano mu je napravil), primetba (češče primetek), maščevanje, iztančati (ne iztančiti), sluga (sluga je tudi običajen priimek na Dolenjskem), bedak, plašč, juha, živec.

Torej skoraj polovica besed, katere je prof. Ilešič proglasil za srbohrvaške ali neslovenske, so poštene slovenske besede, ki so doma v naših narečjih in katere sem poznal iz narečja še predno sem šel v Ljubljano v šolo. Če so tudi v hrvaščini običajne, dokazuje to le našo jezikovno sorodnost, katere doslej še niko ni tajil, nikalor pa ni upravičeno, proglašati jih za neslovenske. Stvarnega razloga prof. Ilešič zato ni imel in vidi se, da je s svojim člankom zasledoval tendenco, ki nima z jezikoslovno znanostjo ničesar opraviti. Ako pa ta naš očitek ni upravičen, potem je upravičena vsekako trditev, da prof. Ilešič slovenskega jezika ne pozna.

Dalje, srbohrvaške besede: krov (češko = krov), košulja (češko = košile, poljsko koszula), otrovati, otrovan, otrov (češko = otrava, otrávití, rusko = otrava, otravljati), rob (češko = rob), gnev (češko = hněv, ker g = h, rusko = gnjev), tešiti se je pravilno hrvaško: tješiti se (češko = těšiti se), odoleti (neodoljiv) je pravilno hrvaško odoljeti (češko = odolati, rusko = odoljevati), jediti se (poljsko = jadować se), zmija (rusko = zmija, češko = zmije), proščenje (rusko = proščenie, t. j. odpustki) zapaliti (češko = zapáliti, slovensko = zapaliti ali zažgati), lupežnik (sploh ni hrvaška beseda lupež, temveč je iz češkega loupežník, češki ou = u), odražati tudi ni hrvaško, temveč le odraziti in odražovati (češko = odraziti, odrážeti), blagodariti (rusko = благодарiti!) niso specifično srbohrvaškega izvora, kakor je iz navedenega razvidno, ampak jih ima tudi deloma ruščina, deloma pa češčina in poljščina. Beseda *rutiniran* je *fracoskana* *srbohrvaška*. Kako more potem prof. Ilešič trditi, da so to specifično srbohrvaške besede?

Ostanejo nam še te le srbohrvaške besede: spas, grudi, klevetnik, slavulj, oklevati, opasen, vznemirjenost, skiniti, zločest, dragulj, urnebes, oriti se, iztok, obaviti, zadača, činjenica, groznica, pozornica, izvadek, juriš (hrvaško?), remek, lebdeti, zavičaj, nepozvan, zlokooben, zabašariti, narokvice, glumiti in nepredvidjeno. Torej vsega skupaj le 28 besed, ki so res srbohrvaške. Bodimo odkritosrčni in recimo, koliko teh besed nam je znanih? Če izvzamemo z teh par, kakor n. pr. iztok, zadača in činjenica, ki so se le v pisni slovenščini udomačile v ozkem krogu, moramo si sramežljivo priznati, da ne poznamo pomena nobene; njih pomen si moramo raztolmačiti še le s srbohrvaškim slovarjem v roki. Tako tuje so torej slovenskemu jeziku te besede, ki so povrh še nepotrebne, ker imamo slovenske razumljive izraze. In to je ravno, kar direktno govori proti ilirizmu, katerega zastopa prof. Ilešič, ki pravi, da so take nerazumljive besede v slovenščini dobiček! Zakaj pišemo slovenske knjige, izdajamo revije in časopise? Zato, da vsi Slovenci od inteligentnega pa do preprostega kmetiča in delavca lahko berejo in se izobražujejo brez slovarjev! Ako pa bomo poslušali nauk prof. Ilešiča in njegovih Ilircev, ki pravi, da se naj naš »jezik razvija v tej smeri naprej, potem bomo prišli v svojo slovenščino kmalu tako daleč, da je Slovenci ne bomo razumeli več drugače kakor z besednjakom v roki!*)

*) Kako se slovensko občinstvo pritožuje nad skvarjeno današnjo slovenščino, dokazuje nam notica v »Dnevu« z dne 26. julija t. l., kjer piše: »Iz ob-

Slovenska publicistika mora vendar v prvi vrsti na to gledati, da pridobi naše ljudstvo za slovensko knjigo, ne pa, da ga odbija od nje z nerazumljivimi besedami, ki zvenijo bolj jugoslovansko kakor pa slovensko. Kot dijak sem hodil od hiše do hiše in sem ljudem čital slovenske časopise; moram pa reči, da so me skoro na vsaki strani ustavili z vprašanjem, kaj ta in ona beseda pomeni. Včasih sem sam prišel vzadrego zaradi razlage, ker nisem imel tujebesednega slovarja pri roki. Pri tej priliki sem nekoč moral slišati sledečo zbadljivo opazko postarnega moža, ki je sicer jako rad bral evangelij in sveto pismo: »Jaz vam pa tako povem, da bo šola tako daleč pripravila, da še svojih otrok ne bomo več zastopili.« »Jugoslovanska« slovenščina utegne povzročiti, da se bo naše ljudstvo slovenski knjigi in časopisju sploh odtujilo in odvrnilo od slovenske kulture; potem pa pride dan setve in žetve »Štajerca« in »Domačina«, ne pa dan jugoslovanstva. Ako zgubimo slovensko ljudstvo, ali bo jugoslovanstvo s tem pridobilo ali zgubilo, ko bomo imeli jugoslovansko slovenščino — brez slovenskega ljudstva? To je prvo vprašanje, na katerega nam morajo Ilirci odgovoriti.

Hočete biti naprednjaki, demokrati in nevem, kaj še vse, pa se neozirate prav nič na naše ljudstvo, ki se često pritožuje, da celo naš pismen jezik težko razumeva. Vprašamo: ako se zgodi po volji Ilircev, ali ga bo potem lažje razumelo, ko postane celo slovenskemu inteligentu nerazumljiv? Kako bomo dajali našemu priprostemu narodu kulturo, kako ga bomo izobraževali, ko nas nebo več razumelo? Zato pravimo, da ti, ki se pulijo za ilirizem, nimajo nobenega smisla za kulturni napredek našega naroda in nobene prave ljubezni do našega po omiki hrepenečega ljudstva. Kdor hoče delati kulturo izven naroda in brez naroda, ta ni ne demokrat, ne naprednjak, ampak nazdnjaški romantik, ki negira realni svet, ker mu ni pogodu.

Profesor Ilešič je odločno proti temu, da bi se v naš književni jezik uvajale slovenske besede, ki so znane le v kaki vasi, toda nima prav nobenih pomislekov proti temu, če bi se uvajale srbo-hrvaške besede, ki sploh v nobeni slovenski vasi niso znane; torej manj znane slovenske besede ne smejo v naš književni jezik, pač pa slovenskemu narodu popolnoma neznane srbo-hrvaške besede! — Pi-

činstva smo dobili pritožbo radi pisave nekega lista, češ da rabi preveč tujk. Urednik »Dneva« je previdno pristavil, češ da dotičnega lista nemore popiti, ker »vsakemu listu bi se dalo kaj očitati«. Malo kdaj nam je dana prilika, da bi se mogli z Dnevovim mnenjem strinjati. V tem pa se enkrat popolnoma z njim strinjamo.

šimo torej po jugoslovansko! Kaj če nas 2 milijona slovenskih ljudij ne bo razumelo, samo da nas 7 milijonov Srbohrvatov razume! Tako more govoriti le ta, ki nima nobene slovenske zavesti, in tudi nobenega srca za slovenski narod.

Prof. Ilešič je svoji ilirski ideji naljubu žrtvoval tudi glavno pedagoško načelo, ki se glasi, da mora biti pouk postavljen na jezik, ki je mladini razumljiv. S svojim stavkom: Da, principi-jelno je celo vprašati, če je učitelju treba in če je priporočljivo, paziti na to, da otroci baš do dobra razumejo vsako besedo! Tako je prišel prof. Ilešič na stališče »pedagogike« Šulverajnskih p-nemčevalnic. Gratuliramo!

Akoravno pa se naše ljudstvo pritožuje proti kvarjenju sloven-skega jezika z nerazumljivimi mu besedami, vidi prof. Ilešič v tem celo nekakšen idealen razvoj slovenskega jezika in »za to bomo z zadovoljstvom spremljati ta razvoj; da, celo povspeševali ga bomo, kjer in kolikor bo mogoče« (N. B. dokler popolnoma ne zgine v srbohrvaščini). Ta Ilešičev ilirski ideal da se zagovarjati le v tem slučaju, ako vržemo od sebe slovensko narodnost in jo za-menjamo s srbo-hrvaško (ne z jugoslovansko, ker te narodnosti ni), potem pa nikakor ni upravičeno več govoriti o »razvoju sloven-skega jezika« ali celo o kakih pridobitvah, ki jih bo baje imel od tega slovenski narod, ampak le o slovenskem poginu. Prof. Ilešič pa zagovarja asimilacijo slovenskega jezika s srbohrvaščino, kar je njegova edina srčna želja, ne s takega stališča, ampak z golega dejstva »dosedanjega razvoja jezika«, ki je imel čisto svoje po-sebne vzroke, izmed katerih je glavni ta, da so naši časnikarji v pomankanju jezikovnega znanju in vsled naglice, s katero so prisiljeni pisati, zanesli v slovenščino vsepolno neslovenskih in večinoma nerazumljivih besed. Ampak to je nepopolnost, ne pa dovršenost naša!

Če bi obveljalo Ilešičovo stališče, potem bi lahko nastopil tudi »Štajerc« ali »Picollo«, pa bi nam začeli naštevati vse nemške in italijanske izraze v slovenščini — in našteli bi jih lahko mnogo več, kakor je naštel prof. Ilešič srbo-hrvaških. Z enako pravico bi zahtevali povspeševanje razvoja našega je-zika v nemško in italijansko smer! Naše ljudstvo na mejah pa bi šlo brezdvoma ne za Ilirci, ampak za nemškutarji in poitalijan-čenci. O tem ne more biti dvoma.

Vsak jezik, ki je prišel v stik s starejšimi in kulturnejšimi je-ziki, ima tujke, ki so mu nekako posredovalo za prehod razvi-tejše kulture v naroden organizen z manj razvito kulturo. Vze-mimo za vzgled samo nemški jezik! Kakšen je bil nemški jezik

v dobi Lessingovi, t. j. še v začetku 18. stoletja! Ampak to je vedno le neobhoden provizorij, nikakor pa ne more biti to ideal narodnega jezika. Ideal jezika je in ostane, da jezik raste iz lastnih korenin in da polagoma nadomesti vse provizorne tuje izraze s svojimi originalnimi besedami.

To velja za vse jezike, za slovenski jezik pa še posebno. Slovenci smo izmed jugoslovanskih narodov edini v neposrednem stiku z razvito zapadno kulturo, zato je razumljivo, da imamo vse polno provizornih izposojenk, toda z razvojem naše lastne kulture in jezika bodo zopet izginile, ker bomo imeli svoje popolnejše predstave in svoje razumljivejše izraze.

V nemščini je kar mrgolelo francozkih besed in izrazov. Kdor je bral Lessingovo »Minna von Barnhelm«, ta si je lahko napravil jasno predstavo, kako je bil takrat nemški jezik izpačen. To je bilo ravno v časih, ko je prodirala visoka francozka kultura med nemški narod, ki je bil še v kulturnih poveljih. Lessing ni bil llešič, zato je, dasiravno veleizobražen mož, neusmiljeno bičal to pokvarjeno nemščino in odločno nastopal proti takemu razvoju nemškega jezika.

V novejši dobi je izdal Reinhold Förster nemški »Fremdwörterbuch«, kjer je zbral skoro 50.000 tujih besed v nemščini in je zapisal v uvodu za naše Ilirce tele velepoučne besede: »Möchten wir uns Alle recht eingehend über den Reichtum unserer Muttersprache belehren, damit wir endlich in Deutschland deutsch reden lernen! Möchten wir die Fremdwörter aufsuchen, nicht um sie allgemein zu gebrauchen, sondern um sie möglichst zu vermeiden, und nur da, wo die deutsche Sprache wirklich kein entsprechenden Ersatz bietet, sie anzuwenden...«

Tudi Slovenci bi danes potrebovali kakega Lessinga ali Försterja, ki bi nesmiselnemu »ilešičevanju« pošteno stopil na prste.

—?

Dr. M. ROSTOHAR:

DESET LET V STRUJI.

II.

Na Dunaju, kjer je študiralo tisto leto izredno mnogo prvoletnikov, sem se sešel v »Sloveniji« z večino teh, s katerimi smo imeli stike že na srednjih šolah. Bili smo vsi odkraja nezadovoljni. Nezadovoljni z razmerami med slovenskim dunajskim dijaštvom, posebno v društvu »Sloveniji«, kakor tudi z razmerami

v domovini. Iz naših severnih mej štajerskih in koroških so prihajale same žalostne novice; postojanka za postojanko je padala v nemške roke. »Morituri vos salutant« — ta obupen klic je vedno pogostejše odmeval iz obmejnih dopisov slovenskim časnikom. Dobro se spominjam, kako grozen vtis so delali na me ti dopisi. Po noči nisem mogel spati in po dnevi sem v mislih obletaval naše ogrožene obmejne kraje. Kjer smo se sešli, smo govorili največ o domovini, o nesrečnih domačih razmerah, o strankarskih bojih in njih posledicah.

Narodna ideja nam je bila edina živa predstava, zato mladina s silnim narodnim čustvom ni mogla razumeti takratnih strankarskih bojev v domovini, kjer so stala v ospredju bolj vprašanja »kulturnega boja«, kakor pa vprašanja naše najbolj ogrožene narodne eksistence. To je glavni vzrok, da se je takrat mladina silno odklanjala od narodno-napredne stranke, dasiravno v svojem srcu zato ni bila nič manj napredna in svobodomiselna. V domovini pa te mladine kar razumeti niso mogli; od napredne strani so jo napadali in jo s tem od sebe odbijali, na klerikalni strani pa so gojili celo nade, da jo zvbijo v svoj tabor.

Ne bi bil vesten, ko bi na tem mestu zamolčal, da je imela narodno-napredna stranka takrat tudi nekaj gorečih zagovornikov, posebno med starejšimi visokošolci. In priznati moram, da so bili njih zagovori dosti stvarni in včasih podprti z argumenti, ki smo jih morali molče priznati. Ali glavno vprašanje je bilo: če sme kaka slovenska stranka svoje narodne ideale zapostavljati svobodomiselnim načelom. In na to vprašanje nam niso mogli dati zadovoljivega odgovora. Nočem trditi, da je vodstvo narodno-napredne stranke kdaj hote in vede zapostavljalo narodne ideale svobodomiselnim idejam, toda njena taktika je bila taka, da si ni mogla pridobiti zaupanja in simpatij mladih ljudi, ki ne morejo imeti pravega vpogleda v dejanske politične razmere in objektivno presojati taktiko, s katero je v abnormalnih razmerah praktičen politik prisiljen uveljavljati stranko in njena načela. V tem slučaju se vedno zdi, da delajo voditelji proti načelom stranke. Kolikokrat se je to v političnem življenju že zgodilo, kolikokrat se je to tudi obsojalo! In največkrat po krivici.

Toda mladini se ne sme tega zameriti. Stranka, ki hoče imeti za seboj mladino, se ne sme posluževati taktike, ki mora mladino a priori odbijati. Taktika narodno-napredne stranke je bila torej sprva ena najvažnejših spornih točk med mlajšimi nezadovoljniji in starejšimi pristaši narodno-naprednega političnega vodstva. Tako se da razumevati, zakaj da se je narodni-radikalizem pojavil

v obliki nove politične taktike, kakor sem že na drugem mestu povdarjal.

Mnogo merodajnejše za nov dijaški nastop pa so bile naravnost žalostne razmere med dunajskim dijaštvom. »Slovenija« ni delala nikake izjeme, zato je tudi razumljivo, da se je gibanje začelo v tem akademičnem društvu, ki faktično zdavnaj že ni bilo to, kar bi moralo biti po pravilih in intencijah njegovih ustanoviteljev. Ne rečem, da bi bili starejši člani društva sami pokvarjeni ljudje. Resnici na ljubo moram konstatirati, da sem našel med njimi nekaj idealnih in požrtvovalnih kolegov, n. pr. takratni predsednik med. M. Rus je bil ne le vzoren slovenski akademik, idealen kolega, ampak tudi požrtvovalen predsednik »Slovenije«, kakeršnih je imelo društvo malo. On in njegovi prijatelji so se resno trudili zboljšati društveno življenje; toda njih nameni niso imeli trajnih uspehov, zato ker so nekateri ciniki starejšega kova vse osmešili in skompromitirali na občnih zborih, kjer so imeli vedno glavno besedo pri formalnostih in slučajnostih.

V ilustracijo takratnih razmer med slovenskim dijaštvom najprej povem, kar sem doživel na »brucovskem« večeru, kjer smo prvoletniki delali izpite, da postanemo pravi »Slovenijani«. Slovenija je priredila torej prvoletniški večer. Na programu je bil predsednikov pozdrav, razdeljevanje trakov in petje. Do sèm je bil lep večer; potem pa so sledile slučajnosti, kjer so dobili v roke vodstvo stare hiše.

Začel se je izpit. Natakár prinese dva štefana piva. Naloga se je torej glasila: Kdor prej izpije na en dušek in drugemu reče »butelj«, ta je rešil prvo nalogo brucovskega izpita.

Drugi del izpita se je vršil pa v drugem — lokalu. Ker me tam ni bilo zraven, ne morem ničesar več iz avtentičnega vira poročati.

Omenjam te izpite zaradi tega, ker so značilen dokument duševnega nivoja, na katerem se je nahajalo takrat slovensko dijaštvo na Dunaju. Ni treba povdarjati, da se je moral mlad človek v takem miljeju več ali manj pokvariti. In kdo ve, kakšna bi bila danes napredna slovenska mladina, da ni nastopila takrat opozicionalna struja, ki je s svojo moralno silo dobrih zgledov, zatrla vse najgrše razvade med slovenskim dijaštvom.

Stare hiše so gojile do novostrujarjev ne le neko manj ali več prikrito antipatijo, ampak s svojim ciničnim sarkazmom in zasmeževanjem njih idealnih stremeljenj so jih takorekoč preganjali.

Povdarjam, da se prvoletniki, kar nas ni bilo intimnih prijateljev starih hiš, skoraj prikazati nismo upali v slovenskem kotu v avli, kjer so imele stare hiše svoj običajni sestanek. Kadar pa smo šli tam, je bila v pozdrav zanikarna beseda »bruc«, kateri je sledilo še par neslaniv dovtipov, namenjenih manjvrednemu bitju.

Predsednik Rus me je bil pregovoril, da sem v Dunajskem društvu »Zvezda« predaval o »Starih Slovanih«; prirejeno predavanje je baziralo na Krekovi knjigi. Poslušalo je samo preprosto občinstvo, stare hiše pa so v kotu zbijale šole in delali neslane opaske. Zabavljalo se je potem še cel teden v avli. Kritizirali pa niso predavanje kot tako, ampak najbolj okolnost, da je predaval bruc. Nič boljše, kakor meni, se je godilo mojim ostalim tovarišem, ki so hoteli v društvu kaj delati.

A. Ribnikar je prinesel v društvo prelepo idejo ljudske prosvete. Ideja, ki je mahoma osvojila srca skoro vseh prvoletnikov. Ko je napovedal o tej temi predavanje v Sloveniji, so prišle zopet stare hiše, ki so ga z medklici motili in zbadali (padale so besede, kakor oslarije, osel, neumen bruc etc.), da je prišlo do konflikta in je moral s predavanjem prenehati. Mlajši smo šli z Ribnikarjem potem v Budjevoviško pivnico (na Alzerci), kjer smo se med seboj prijateljsko razgovarjali o temi. Ribnikar kot odkrit značaj, ki ni znal svojih namenov skrivati in postranskimi poti zasledovati, je imel tudi korajžo starim hišam v brk povedati svoje mnenje. Med prvoletniki je bil tako priljubljen, kakor je bil med starimi hišami osovražen. Imel pa je zdrav instinkt za življenje; vedno je pogodil kako pametno. Ne le, da je vedno in vedno opozorjal na važnost narodnega gospodarstva za narodno politiko — on sam je šel študirat živinozdravništvo dasiravno je bil prepričan, da bi mu advokatski naslov dal več avtorite za politično nastopanje — nikdo drugi ko Ribnikar je bil tisti, ki je prinesel med nas idejo ljudske izobrazbe in jo na Slovenskem tudi spopulariziral. Zahajal je sam v dunajska prosvetna društva, študiral njih organizacije in sredstva, s katerimi delujejo med ljudstvom. On je vrgel potem tudi misel ljudskih knjižnic v slovensko javnost. Z občudovanja vredno energijo je delal za to idejo, dokler ni nastala »Prosveta« s svojimi ljudskimi knjižnicami in predavanji.

O vseh teh načrtih smo razpravljali na prijateljskih večerih, ker v Sloveniji takrat o takih rečeh ni bilo mogoče govoriti. Naj tu še omenim, da je neki starejši član Slovenije, ko je po ovinkih zvedel, o čem se mlajši Slovenijani med seboj največ razgo-

varjajo, imel v društvu skoro uro trajajoč govor, v katerem nas je hotel prepričati, da predavanja med ljudstvom so sploh nesmiselna in so sploh nemogoča zato, ker v predavanju je treba podajati absolutno dognano resnico, te pa sploh ni.

Tako je govoril možakar, ki je sam zahajal še k predavanjem na univerzo. To, kar sem doslej navedel, so sama fakta, o raznih žalostnih in veselih okoliščinah, ki so jih spremljale, nočem govoriti, ker bi moral postati oseben. Kdo se bo vspričo temu čudil, če smo se mlajši starejših svojih kolegov v velikih ovinkah ogibali in iskali med seboj najožjih stikov? Našli smo se kmalu.

Velevažna za razvoj dijaškega gibanja na Dunaju je bila vsekako okolnost, da je stalo izven »Slovenije« značno število dijakov, ki so bodisi iz društva svoj čas izstopili zaradi društvenih razmer, bodisi, da so ga hoteli opazovati le iz kritične bližine in niso hoteli vstopiti v društvo. Ti so se začeli približevati nam mlajšim, in so nam bili ne le velika opora, ampak so prevzeli kmalu tudi vodstvo našega gibanja. Ta združitev je bila popolnoma naravna, ker smo si bili glede razmer med dijaštvom, kakor tudi glede razmer v domovini enakega mišljenja. Prijatelj, Drganc, Zupanič in Ferjančič so bili oni tovariši, na katere smo stavili svoje nade. Bili so to oni redki slovenski visokošolci, ki so brali več kakor slovenske dnevnike in so tudi mnogo več študirali kakor je to njih bodoči poklic formalno zahteval. Prijatelj nam je bil v skopih besedah, kakor je njegova navada, večkrat položil na srce, da si mora slovenski dijak, ki hoče v bodoče kaj storiti za slovenski napredek, pridobiti širokega obzorja. »Naše duševno obzorje« — rekel je pri neki priliki — »ni mnogo večje kakor ono z ljubljanskega Golovca, zato pa naše razmere v domovini tudi po tem izgledajo.« Ta njegova primera žalibog še danes, po desetih letih, velja v polni meri. Božidar Ferjančič takrat brezdvoma najbolj izobražen slovenski visokošolec, ki je kot pravnik študiral tudi trgovsko akademijo, je bil teoretično dobro verziran tudi v politiki, in je imel jako trezno naziranje glede slovenskih razmer. Drganc in Županič sta bila kakor Kastor in Poluks, ki sta hotela v prvi vrsti obrniti našo pozornost na jug; toda takrat mi mlajši, ki smo imeli še moralnega mačka od jugoslovanskega navdušenja iz Nadaške dobe, nismo bili pristopni za njihove napore. To pa ni imelo prav nobene škode, ker smo tem več pozornosti obrnili svojim slovenskim vprašanjem! Zupanič, ki ni hotel poznati slovenskih mej proti jugu in je govoril samo o Jugoslovanstvu, je edini ostal dosleden v svojih nazorih in šel po dokon-

čanih študijah na Balkan, kjer je postal — o čudež — še le zaveden in goreč Slovenec, kakor sem spoznal iz njegovega letošnjega srečanja na Dunaju. »Tvoji nazori o Jugoslovanstvu so pravilni. Od Jugoslovanstva nimamo Slovenci kulturno ničesar pričakovati, to Ti rečem jaz, ki danes Jugoslovanstvo poznam.« Bil sem iznenaden, ko sem slišal po desetih letih tako govoriti bivšega sošolca, kateremu na Dunaju nismo drugače rekli kakor jugoslovanski car. Kakor je bil v jugoslovanskem oziru prenapet, je imel drugače zelo pametno nazore. Take so bile torej dijaške razmere in okolnosti, v kateri se je pojavila narodno-radikalna struja.

Impozanten shod za slovensko univerzo je za trenotek pomiril bojne duhove na eni in drugi strani; priprave za shod je vodil poseben odsek, v katerem sem opravljal posle tajnika, predsednik »Slovenije« medecinec M. Rus je bil obenem predsednik tega odseka.*) Navdušenje med slovenskim in slovanskim dijaštvom je bilo naravnost nepopisno; mislili smo, da to pot slovenska delegacija izvojuje našo univerzo. Toda naša delegacija v parlamentu se ni mogla zediniti, da bi enotno postopala. Prvi je govoril dr. Šusteršič, ki je vsled svoje žindre izval splošen zasmeh med nemškimi nacionalnimi poslanci. Letele so vseprek same zabavljice. — Prvi utis je bil neugoden; naša parlamentarna akcija je bila kompromitirana. Celo Čehi in Rusini so se muzali, ko je dr. Šusteršič porabil zaželeno priliko slovenskega vseučilišča, da bi se rehabilitiral v parlamentu. Dr. Tavčar sploh ni hotel govoriti, ker je bil menda disgustiran nad Šusteršičevo brezobzirnostjo, s katero se je postavil v ospredje cele akcije! Dr. Tavčar pa je napravil napako, ker ni govoril; zakaj od njega smo pričakovali, da popravi, kar je Šusteršič pokvaril. To so mu celo njegovi pristaši zamerili. Le-ti so sklicali protestni shod v Slovenijo, kjer se je sklenila resolucija proti postopanju slovenske delegacije v parlamentu, imela pa je skrito ost tudi proti naprednim poslancom. Govori so bili mnogo bolj ostri kakor resolucija, posebno proti dr. Tavčarju so se obračali nekateri, o katerih je bilo znano, da so njegovi verni pristaši. Bili pa so na shodu tudi taki, ki so dr. Tavčarja in napredno delegacijo branili. Tako je prinesel ta shod novo kal razpora med dunajskim dijaštvom, posebno še, ko je izvala odpor v napredni slovenski javnosti (celo dunajska Arbeitrcia se je iz resolucije morčevala). Ena skupina, v kateri je bil tudi pisatelj teh spominov, je nastopila proti temu, da bi »Slo-

*) Moji zapiski v tem oziru niso natančni in je mogoče, da je bil predsednik omenjenega odseka Dr. Iv. Prijatelj.

venija« kot društvo posegala v dnevno politiko. To naziranje je našlo splošno priznanje; meni samemu se je zdelo to kot primerno izhodišče iz stalnih društvenih sporov zaradi politiziranja »Slovenije«, kjer ni bilo nobenih enotnih načel, ki bi mogle služiti predsedniku in odboru kot direktiva.

Korenino vsega zla pa sem videl ravno v tej breznačelnosti »Slovenije«. Čutil sem živo, da je treba dati Sloveniji program, ki bi obsegal nekaka vodilna načela za akademično društvo, in tako mi je dozrela misel, da podam na občnem zboru Slovenije obris takega programa v obliki samostojnega predloga, ki je obsegal te le tri točke: 1. Slovenija je nepolitično akademično društvo, ki stoji izključno na narodnem stališču; kot tako se v nobenem oziru ne vtika v dnevno politiko. 2. Odklanja kulturne boj, ker ogroženi slovenski narodni interesi zahtevajo v narodnih vprašanih skupnega postopanja vseh slovenskih strank. 3. Slovenija ne stoji na duelnem stališču.¹⁾ Ker sem pa ravno tiste dni, ko se je vršil občni zbor, zbolel in sem predlog prepozno oglašil, je prišel na dnevni red kot nujni predlog. Predsednik mi je svetoval, da predlog za enkrat umaknem. Jaz pa, ki sem se bal, da bi se ne mislelo, da svojega predloga sam ne smatram resno, sem ostal pri svojem sklepu, da se predlog obravnava, naj se zgodi, kar hoče. Predsednik je imel pri tem gotovo dobre namene; mene je namreč tako zob bolel, da še ust nisem mogel prav odpirati, kaj še le spretno utemeljevati nujnost predloga, ki je bil tudi odklonjen. Moj predlog pa je imel vseeno ta vspeh, da je občni zbor sklenil, naj se izvoli odsek, ki ima nalogo sestaviti društven program. V ta odsek so bili izvoljeni: B. Ferjančič, J. Janc, Fr. Kobal, M. Rus in avtor teh spominov. Odsek je imel več sej, kjer so se vršile zanimive načelne debate. Rezultat teh debat je bil Slovenski program, katerega obriz je izdelal Ferjančič, in ki je bil na občnem zboru z dvetretinsko večino glasov sprejet. Ta program je postal fundament narodno-radikalne struje. Zanimivo je vsekako, da se je začela snovati od zunaj zarota proti društvenemu programu in so ga hoteli zopet vreči iz društva. Začela se je torej opozicija od nasprotnikov programa, katerega so smatrali kot nasprotnega načelom narodno-napredne stranke! Vodili so to opozicijo stare hiše.

Sedaj je nastala potreba braniti program in ga med dijaštvom

*) Ta koncepcija dotičnih predlogov se nahaja v mojem notezu; mogoče, da je stilizacija v zapisniku občnega zbora nekoliko drugačna, ker sem bržkone iskal primerne oblike za predlog, za katerega je bilo treba pridobiti dvetretinsko večino.

realizirati. Ustanovili smo si organizacijo, katero so krstili kot narodno-radikalni klub »Skala«. To je bila prva formacija nove dijaške struje. Skala je bil izobraževalni klub, ki je bil samostojen in je prirejal svoje večere izven društvenih prostorov zato, da smo imeli mir. Na teh večerih se je razpravljalo o slovenskih političnih, gospodarskih ter prosvetnih vprašanjih; na zadnje so sledila še poročila o važnih narodnih dogodkih v posameznih slovenskih kronovinah. Naše debate so bile resne, zato je bilo v »Skali« kmalu zbrano vse boljše slovensko dijaštvo na Dunaju.

Naši nazori so zmagali; zato, ker smo se sami po njih ravnali. Z delom smo hoteli pokazati, kaj slovenski dijak lahko stori na izobraževalnem polju — predvsem za sebe. Dali smo zgled in velikanška večina dijaštva je šla za nami. Kar je bilo prej smešno, je bilo sedaj resno. In tisti, ki so nas prej zasledovali, da bi nas smešili, so se poskrili. V letnem tečaju smo dobili v Sloveniji svoj odbor, ki je bil z veliko večino izvoljen. Slovenija je bila naša — tam se je sedaj preselilo vse delo, ki smo ga doslej vršili v »Skali, katera je v tem trenutku tudi izgubila svoj prvotni pomen. Hoteli smo društvo preustrojiti v duhu Skalaških večerov, nekdo je sprožil — meni se zdi, da je bil to V. Špindler — da se naj Slovenijansko geslo (»vse za svobodo!«) zamenja z novim: Iz naroda za narod! To je dalo opoziciji povod za ponovne naskoke, da bi se zopet polastili vodstva v društvu, kar se ji pa vsled velike komodnosti starejših gospodov akademikov ni posrečilo. Slovenija je bila narodno-radikalna — in taka je tudi ostala poslej. Opozicija je izstopila iz Slovenije in prihodnje leto se je ustanovilo svobodomiselno akademično društvo »Sava«. Razkol je bil med naprednim slovenskim dijaštvom popolen. Narodno-radikalna struja pa je sedaj morala pokazati, da je njena eksistenca in boj upravičen. To je tudi dokazala s delotvornimi idejami svojega programa, za čegar realizacijo smo delali na vse možne načine.

Tako se je godilo prvo in drugo leto na Dunaju. Tretje leto sem šel zaradi bolezni v Gradec, kjer pa nisem mogel mirovati. Vstopil sem v Triglav in tam začel širiti ideje nove struje. Širil sem jih zato, ker sem bil za nje sam vnet in prepričan, da so to ideje, katere naj bi priznaval in se po njih ravnal vsak slovenski visokošolec. Kako se je nova struja širila med slovenskim dijaštvom v Gradcu, o tem pripovedujem v naslednjem odstavku.

NARODNOST V SOCIOLOŠKEM POMENU.^{*)}

(Dalje.)

Zasledujoč pojem narodnosti v daljših fazah razvoja, se hočemo omejiti le na zapadnoevropski kulturni krog, v katerem se nahajamo in nas mora zato tudi najbolj zanimati.

Po učinkujoči izrazitosti, ki jo je pojem narodnosti dosegel pri Helencih, je sledilo razširjenje njegovega obsega, katero je ostalo trajno, namreč razširjenje z idejo človečanstva. In sicer je bila to filozofija, znanost, ki je ta pojem ustvarila. Mogla pa je nastati le pri Grkih, ki niso poznali duhovniške cerkvene organizacije, ki bi bila mogla svobodno mišljenje omejevati ali potlačiti. Filozofija je seveda morala obračati svojo pozornost tudi problemom socialnega življenja. Toda največi grški filozofje so bili prepojeni z grško narodnostno idejo, z zavestjo razlike med Helenci in Barbari. Ta razloček obstoji po mnenju Platonovem v različnosti plemenske nadarjenosti; tako n. pr. pripisuje Grkom stremljenje po znanju, Trakijčanom, Skitom in njih sosedom junaško srčnost, Feničanom in Egipčanom pa pohlepnost po denarju — kot prirojeno lastnost. Boj med Helenci in Barbari vidi kot nekaj naravnega in ga hoče nazivati le kot vojno; boj med helenskimi plemeni pa proglašja za protinaraven, za nekako bolezen ali zlo in ga hoče imenovati le *στάσις* t. j. upor ali političen razpor. Aristotel pa vidi nasprotje med narodi v etičnih razlikah; Grke ima za rojene gospode, Barbare pa za rojene sužnje, in sicer Azijate zaradi njih strahopetnosti, evropske Barbare pa vsled njih pomankljivega mišljenja in nespretnosti; dočim po njegovem mnenju edino Helenci združujejo junaško srčnost z nadarjenostmi za znanost in umetnost. Ko bi imeli Helenci enotno državo, bi bili po mnenju Aristotelovem sposobni, vladati nad vsemi narodi. Nasproti tej opredelitvi človeštva (v Barbare in Nebarbare ali Helence) se je kmalu začel uveljavljati pojem človečanstva ali svetovnega občanstva. To se je skoraj vedno in povsod smatralo za negacijo narodnosti. V resnici pa je le daljši razvoj pojma občanstva, t. j. razvoj zavesti pripadajočnosti k neki državi. Dvigajoč se nad določne meje države, so začeli smatrati celotno človeštvo kot svetovno državo (oziroma državljanstvo) in gojiti do človeka sploh enaka čustva, kakor do svojega ožjega sodržavljana. Brez prejšne izpopolnitve narodnosti bi bila internacionalnost ali nadnarodnost nemogoča.

*) Ta razprava je izšla tudi v letošnji »Vierteljahrsschrift f. w. Philosophie u. Sociologie.

Ko se je začel razvijati živahen promet med Grki in helenskimi kolonijami (raztresenimi ob celem sredozemskem morju) in ko so se začele azijske vojske za Aleksandra Velikega, so imeli Grki dosti prilike natančneje poznati »Barbare« in jih po zaslugi ceniti, posebno, ko so se začeli v helenistični filozofiji aktivno udeleževati. O Stoiku Zenonu, ki je živel in učil krog l. 300 pred Kristom in je rojenec helenske in feničanske krvi, vemo, da je smatral vse ljudi za enakovredne in da je tajil prirojeno nagnjenje k suženstvu. Metafizika Stoikov je to Zenonovo tezo utemeljila na splošno s tem, da je proglasila vsak človeški razum za del božje modrosti, iz katere izhaja in v katero se zopet povrača; da so torej vsi ljudje enega izvora, t. j. otroci božji, zato tudi vsi enakovredni. Po stoičnem naziranju je vsak človek enkrat državljani kake manjše države in potem še državljani velike svetovne države, k kateri spadajo vsa razumna bitja z bogovi vred. K svetovni državi so posamezne države v podobnem razmerju, kakor so posamezne hiše k celemu mestu. Razširjenje pojma človeške solidarnosti se kaže ne le v stoičnem nauku o državi, ampak tudi v stoični etiki. Platon je zgradil svoj etični sestav na pojmu države. Nravna osnova pri njem ni človek kot tak, ampak le državljani. Stoična šola je prevzela štiri kardinalne čednosti, ki jih je Platon izvajal iz bistva idealne države; k tem pa je stoična šola pristavila še novo čednost, t. j. splošno človekoljubje. In človek kot tak ji postane pojem npravnosti.

Stoičen pojem npravnosti je prešel tudi v npravno naziranje Rimljanov. Posebno Ciceron ponovno povdarja skupnost vseh ljudi kot takih in vsled tega tudi zahteva milejši način vojne in obžaluje razdejanje Korinta. Politična protiva se torej omili, ostane pa protiva izobrazbe, ki je obstojala v prejšnjem razlikovanju med Helenci in Barbari, kakor nam to prej citirane Dionizove besede izpričujejo. Toda izobrazba zadobiva sedaj vsaj pri Rimljanih novo ime, odgovarjajoče novemu pojmu človečanstva. Grki so jo prej še nazivali *παιδεία*, Rimljani pa človečanstvo ali »humanitas«. Ta postaja sedaj njih npravni ideal, kar je bila prej »virtus«.

V novih političnih tvorbah, ki so nastale po Grmanih na ozemlju rimske države, moramo predpostavljati predvsem močno plemensko zavest, ker vidimo, da razna grmanska plemena žive posebno življenje, vsako v svojem ozemlju, s svojim pravom in svojim posebnim narečjem. Napram tej plemenski zavesti je narodna zavest še brez vsake življenske moči. Če prebiramo kakega nemškega zgodovinarja iz zgodnjega srednjeeveka, ne slišimo pri njem

še nič o nemškem narodu, ampak samo o »regnum«-u, ki pa ne pomeni nemške države, temveč le vladarstvo kakega plemena. Widukind n. pr., ki je pisal v 10. stoletju po Kr., nam govori le o Saksoncih in njih vladarstvu ali »regnum-u«, ne pa o kakem nemškem »regnum«-u. Pozneje še le, za časa križarskih vojsk, ko so prišla nemška plemena v stik z drugimi narodi, začne se pojavljati zavest pripadajočnosti k nemškemu narodu, kakor to vidimo n. pr. že pri Walterju z Vogelweide. Tako je bilo menda tudi pri Francozih in ostalih narodih zapadne Evrope.

Narodna zavest, ki je samoniklo rastla, pa se ni mogla prav razvijati, ker jo je vedno tlačila in dušila velika oblastnica nad srednjeveškim duševnim življenjem — namreč cerkev. Že judovskega boga so si od časov Jeremije sèm predstavljali z večine le kot univerzalnega boga; mesijanska država je tičala v mislih marsikteremu preroku, kakor n. pr. v duhu Deuterojesaja, kot popolna država vsega človeštva. Jezus se je celo s popolno zavestjo obračal na širši krog človeštva, kakor pa je bilo Judovsko ljudstvo, in Pavel je dosegel, da so se apostoli obrnili s krščansko vero na vse narode. Tako je postala tudi cerkev universalna ali vesoljna nad vsemi plemeni in narodi. Posebno očitno se to kaže v vzgojevalnih spisih cerkvenih pedagogov. Na pr. Vincencij z Beauvaisu, ki je krog l. 1250. napisal pedagogično delo: *De institutione puerorum regalium*, opirajoč se na Hugona z St. Victor, je izrecno izpovedal takole; »Kogar vleče domovina, ta je še slaboten; močen je ta, komur je vsaka dežela domovina; popolen pa le ta, komur je cel svet le mesto izgnanstva.« Pozneje pa se je zopet red Jezuitov posebno strogo držal internacionalnosti ali brezdomovinstva v svoji vzgoji.

Jezuitje so imeli dovolj povoda pobijati narodnostno idejo, zakaj gojili so jo s posebno vnemo ravno njih največji nasprotniki: protestantizem in humanizem. Wiklif, Hus, Luther, Zwingli in Calvin (med Slovenci pa Trubar — Op. prevajalca) so upeljali naroden jezik v bogoslužje;*) hoteli so, da se je sveto pismo bralo v narodnem jeziku, približali so cerkev k posvetni vladi in jo deloma podredili državi.

Ravnotako humanizem v celi zapadni Evropi ni bil internacionalnega mišljenja, kakor bi se moglo sklepati po njegovem imenu, spominjajočem na antično ime »humanitas«, temveč je bil

*) Stem je bil naroden jezik posvečen in postavljen na isto stopnjo z latinsčino. To je bila najvišja stopnja, katero je mogel takrat doseči narodni jezik. Op. uredništva.

strogo nacionalen. Italijanski humanisti, dasiravno niso radi pisali italijansko, ampak latinsko, so se vendar le zavedali in čutili kot Italijani, kot potomci starih Latincev in so bili ponosni na to svoje italijanstvo. Nemški humanisti so se čutili kot Nemci, če tudi so prav radi svoja imena grecizirali in latinizirali. Jakob Wimpheling je napisal prvo nemško zgodovino za šole, *Epitome rerum germanicarum*, Rudolf Agricola je dal poreklo: *Germania nostra*, in Ulrik Hutten se je v zadnjih letih svojega življenja čutil kot predbojevnik nemškega naroda proti Rimu.

Toda, kakor je nekdanj v starem veku filozofija, tako je v novem veku znanost obrnila pogled na širši krog človeške družbe kakor je narod. Prosvetnost je bila v svojem bistvu nadnarodna. Pod prosvetnostjo namreč ne smemo razumevati le negativnega programa tega duševnega gibanja, kakor ga je oznanjevala od Herberta z Cherbury do Kanta, t. j. osvobojenje od avtoritete, oprostitev iz nesamostojnosti, katero so ljudje sami zakrivali, kakor je Kant definiral prosvetnost. Ampak treba je uvaževati tudi njen pozitivni program. Zakaj prosvetnost ni le doba skepse, temveč tudi doba trdnega prepričanja, ki je baziralo na štirih takozvanih naravnih ali razumnih resnicah. Prva in poglobitna teh resnic je bila »naravna« vera. Nastala pa je po stiku krščanskega svetovnega naziranja s antičnim svetovnim nazorom, obnovljenem po humanizmu. V antični filozofiji so namreč našli ideje, o katerih so doslej mislili, da so izključno duševna last krščanstva; posebno velja to o ideji edinega ali vsaj najvišjega vladujočega boga, o ideji nesmrtnosti duše in ideji povračila po smrti. To skladnost svetovnega naziranja si niso mogli drugače razlagati, kakor da so mislili, da je dvojna vera: ena je razodeta, *lumen revelationis*, in je obsežena v svetem pismu, druga pa je naravna, *religio naturalis*, kakor jo je Johanes Bodinus nazval; ta ni razodeta, ampak vsakemu človeku vrojena, tako da se mu je treba teh verskih resnic le spomniti. Kot dokaz za eksistenco te vere so prav radi citirali stavek Pavla iz 2. poglavja rimskega pisma: Ako ajdje, ki ne poznajo postave, po naravi vrše dejanja postave, tedaj so si pač sami postava, ker nimajo nad seboj postave. S tem kažejo, da jim je delo postave zapisano v srce, ko jim njih vest daje izpričbo in njih misli se med seboj obtožujejo in zagovarjajo.

To naravno verstvo je svetovno prepričanje vseh naprednomislečih duhov od Tomaža Mora pa do Friderika Schillerja. Schiller je spesnil njen kompendium v svoji: Tri besede vere. Te tri besede sicer niso Bog, nesmrtnost in povračilo, ampak: Bog, svoboda in nra vnost. Celo do danes je naravno

verstvo svetovno prepričanje vseh, ki ne mislijo več cerkveno in se ne dajo vezati duha po dogmatiki. To naravno verstvo pa ni hotelo in tudi ni moglo biti nationalno. Herbert z Cherbury, posebno vnet in srčen bojevnik za naravno verstvo, imenuje v svojem »Tractatus de veritate« njene stavke »katoliške (t. j. splošne) resnice«, ali »katoliške članke«, njene spoznavalce pa »pravo katoliško ali splošno cerkev«. Meni, da, če ta splošna vera prodre, potem prenehajo s konfesijami tudi vsi konfesionalni prepiri. Herbert je bil prepričan, da s tem postavi »vseobsegajočo hišo verskega kulta« in položi »temelj splošnemu soglasju«. To se je pa splošno pričakovalo; Rousseau, Kant in Schiller so tudi gojili te nade. Kakor naravno verstvo, tako ni moglo tudi naravno pravo opravičiti in podpirati ideje narodnosti. Zakaj naravno pravo se je opiralo podobno, kakor pri Stoikih, na enakost vseh ljudij kot razumnih bitij in njene iz tega rezultirajoče svobode. To bi bilo moglo dokazati k večjemu enakopravnost vseh narodov, ne pa opravičiti samorastlo narodnostno idejo, ki je še vedno obsegala prednost lastnega naroda nad drugimi.

Dalje niti fiziokracija ali »sistem naravne svobode«, kakor jo je nazval Adam Smith, ni mogla pripoznati prednost kakega naroda pred drugim. Merkantilizem je iz principa povspeševal lastno narodno gospodarstvo in ga je skušal izolirati od gospodarstva drugih narodov. Toda fiziokratje in Smith so se mu nejdolžnejše zoperstavljali: zahtevali so odprtje mej, svobodno izmenjavo izdelkov med vsemi narodi, torej mednarodno gospodarstvo, v katerem narodni predsodki niso mogli prospevati. Četrta izmed naravnih znanosti, namreč naravna etika, takih predsodkov tudi ni mogla povspeševati. Saj izhaja n. pr. v Shaftesburyjevem sistemu od naravnih čustev in zavrača vse nenaravne afekte, torej tudi nevošljivost in ljubosumnost, ki v značni meri prospevajo k vzniku narodne mržnje.

Ker so te štiri naravne vede tvorile svetovno naziranje prosvetnosti, ni nič čudnega, da se to naziranje ni razvijalo v znamenju narodnosti, ampak humanitete. Toda ta humaniteta je bila, kakor v starem veku, le razširjenje narodnostne ideje; ni izključevala vrednost lastne narodnosti. Marsikteri izreki, posebno oni nemških pesnikov in mislcev v 18. stoletju zvene, kakor da bi jim bila njih narodnost popolnoma brez brige. Lessing je napisal pismo Gleimu: O ljubezni do domovine (žal mi je, da Vam moram v svojo sramoto to pripoznati) nimam pojma, in zdi se mi k večjemu nekaka heroična slabost, katero prav rad pogrešam. Herder se je izrazil: »Med vsemi ponosneži

smatram narodnega in pa plemenitega ponosneža za največjega norca.« In za Goetheja je preznačilno, kar je rekel Eckermannu: »Med nami rečeno — jaz Francozov nikoli nisem sovražil, četudi sem boga zahvalil, da smo se jih iznebili. Kako bi pa mogel jaz, ko imajo za me le kultura in barbarstvo pomen, sovražiti narod, ki je z najkulturnejših na celém svetu, in kateremu imam zahvaliti večí del svoje izobrazbe.« V »italijanskem popotovanju« piše: »Pri meni je država kakor domovina nekaj izključenega«. In vendar sta se ta dva moža mrljivo in tekmujoče trudila za nemško literaturo. Lessing se je celo bojeval za njeno veljavo proti poplavi francoske literature. Herder je bil ljubosumen nad prednjačenjem latinskega jezika v šolah, pod katere vplivom je prišel »stari jedernati nemški jezik«, jezik švabskih pevcev srednjega veka, jezik Lutherjev in Opitzov v pozabljenje in na čegar daljši razvoj je škodljivo vplival. Izrekel je tudi tele pomenljive besede: »Povsod najdete stari nemški duh in dovtipnost izraženega v kratkih in preprostih besedah. Kdor o značaju nemškega naroda dvomi, ta naj le prelista kak nemški besednjak, ali zbirko pgovorov, zgodeb, pravljíc in pripovedek.« Goethe je v Štrasburku začutil odpor proti francoski naravi, dočim ga je nemška arhitektonika privlačila, ko ni hotel pripustiti, da bi se imenovala »gotiška« ker je ravno nemška. Vendar vsi so prisegali na naravnopravni pojem narodnosti, da je vsak narod enakovreden drugim, da nima noben narod prava, druge zatirati, in da ima vsak nalogo negovati na svoj način kulturo ali kakor so rajši rekli: povspeshevati »humaniteto« z deli mirnega razvoja. Schiller ni bil niti v najmanjši meri drugega naziranja. Našel je vedno najtoplejše besede za domovino, toda položil jih je le v usta teh, ki so svojo zemljo branili proti krvíčnim napadom, Švicarjem v Tellu in Francozom v Devici Orleanski. Toda po Schillerjevem naziranju naj bi njegovo delovanje bilo v prid celému človeštvu. V nekem pismu piše Jakobiju: »Po telesu hočemo biti in ostati državljani današnje dobe, ker drugače to ne more biti; sicer pa in po duhu je predprava in dolžnost filozofa kakor pesnika, da ne pripada k nobenemu narodu in k nobeni dobi, temveč da je v pravem pomenu besede sodobnik vseh dob. Hoče torej stati nad vsemi dobami in narodi, hoče pisati le za človeštvo.«

Svoj višek doseže ta naravnopravni pojem narodnosti pri J. G. Fichteju. Bil mu je kažipot za praktično delovanje in sicer za delovanje, ki se je vedno bolj približevalo svojemu cilju, torej ideal. Z vso pravico moremo govoriti o narodnostnem idealu pri Fichteju. Po vsebini se ta ideal razlikuje od narodnostnega

pojma prosvetnosti le v tem, da zavzema pri Fichteju nemški narod odločno prednost pred ostalimi narodi. Vsak narod ima pravo do samostojnega razvoja. Universalna monarhija bi bila le »zmletev vseh človeških kali v človeštvu«, »da spravi neformirano, raztegujoče se testo v kako obliko«. Vsaka osvojevalna vojna je torej nenravno dejanje; le obrambna vojna je naravna in upravičena. V toliko je torej Fichte istih misli z Goethejem, Herderjem, Schillerjem etc. Toda narod in domovina imajo pri njem višjo vrednost kakor pri mislecih 18. stoletja. Tudi v tem oziru se kaže osnovni pomen konstruktivne metode, če postopa od celote ali od posameznosti. Fichte namreč postopa od celote. »Narod in domovina v tem pomenu, kot nositelj in podlaga pozemeljske večnosti, in kot to, kar more biti na tem svetu večno, sega daleč nad državo, v navadnem pomenu besede — nad družabni red, kakor ga pojmuje in kakor ga po navodilu tega pojma ustvarjamo in vzdržujemo«.... Ta družabni red je le »sredstvo, pogoj in ogrodje tega, kar narodna ljubav pravzaprav hoče doseči, uresničenje večnega in božanstvenega na tem svetu, uresničevanje nekaj vedno popolnejšega, čistejšega in dovršenega v neskončnem razvoju«. Te besede obsegajo kvintesenca Fichtejeve socialne filozofije. Domovina in država so organi k višji izobrazbi človeštva, približevanje relativnega jaz-a k absolutnemu jaz-u. Med vsemi narodi je v tem približevanju nemški narod najbolj napredoval. Nemci imajo drugačen jezik kakor ostali narodi. Jeziki ostalih narodov, romanskih in tudi Angležev, se sestavljajo iz ostankov mrtvega jezika, ki ga nič več ne govorimo, t. j. latinščine; imajo torej otrpelo ali mrtvo podlago. Nemščina pa se sestavlja iz korenin, ki so še razumljive; je torej živ jezik; ga natančneje razumevamo in vsposoblja bolj k lastnemu tvorjenju besed in misli. Jezik pa izobrazuje ljudi v mnogo večji meri, kakor ljudje jezik. Zaraditega sledi iz jezikovne posebnosti globoka duševna razlika Nemcev od ostalih narodov. Drugi narodi imajo duhovnost, Nemci pa poleg tega tudi čustvenost. Zapopadejo vse globlje in bolj notranje, gledajo njih dejanja prilagoditi njihovemu mišljenju. Nemci so »nada celega človeškega pokolenja«. Zato pa se mora nemški jezik in literatura ohraniti in zaradi teh tudi politična samostojnost nemškega naroda.

Ta narodnostna ideja Fichtejeva je še dolgo časa potem vplivala. Celo patriotje kakor n. pr. Stein in Wil. Humboldt niso smatrali nemškega naroda izoliranega, ampak le za člen višje celote, bodisi kot člen celote vseh evropskih narodov ali pa celega človeštva. Humboldt je v neki spomenici z l. 1813 predlagal,

naj bi prevzela Evropa, posebno Anglija in Rusija garancijo za narodno samostojnost Nemčije. Stein je k temu pripomnil: »Vnanja garancija ima za seboj gotove pomisleke; na vsak način bi pripustili le garancijo od strani Anglije ali pa Rusije.« Danes bi bil tak predlog z ogorčenjem zavrnjen. V omenjeni spomenici hvali Humboldt docela razkosanost Nemčije kot predpogoj za raznovrstnost njene duševne izobrazbe, zato si niti ni želel, da bi popolnoma zginila. Nemški narod — pravi Humboldt na nekem drugem mestu — je dosegel velike pridobitvi v duševni izobrazbi, »dokler ni zasledoval ciljev na zunaj«. Zato si ne more noben Nemec želeti, da bi Nemčija postala osvojevalna država, kar bi se po popolni združitvi brez dvoma zgodilo.

Pri Fichteju, Steinu in Humboldtu je narodnostna ideja zavisna od ideje humanitete, k katere realiziranju ravno naj bi posamezna, samostojno se razvijajoča narodnost služila. Nekaj podobnega vidimo pri romantikih: Novalisu, Adam Müllerju, Savignyju in drugih, pri katerih se nad posamezno narodnostjo nahaja univerzalna rimsko-katoliška cerkev.

Toda oba narodnostna pojma, pojem idealistov 18. stoletja kakor tudi pojem romantikov, je v 19. stoletju spodrinil drug pojem narodnosti, katerega bi lahko nazvali kot »močipravni« pojem narodnosti. Naravnopravni pojem 18. stoletja je bil obenem idealnopravni. Kajti takratno naravno pravo je bilo idealno pravo splošne enakosti in splošne svobode; pravo 19. stoletja pa je bilo pravo, ki je bilo obenem moč, pravo močnejšega. Princip tega prava je prav primerno izrekel Bismark v nekem svojem govoru o Olomuški konvenciji: »Edina zdrava podlaga velike države — in po tem ravno se bistveno razlikuje od male države — je državni egoizem, ne pa romantika, in ni dostojno za veliko državo, da se bojuje za stvar, ki ni v njenem lastnem interesu.« Toda boji 19. stoletja so imeli le dober učinek, ker je bil boj tlačениh narodov ravno poslednica z moči pravnega narodnostnega načela, kar je povzročila končno izravnavo moči med posameznimi narodi. Le napram izvenevropskim narodom v raznih kolonijah se je narodna moč uveljavila brez izravnajočih učinkov. Ni bilo zato nič slabše kakor v 18. stoletju, ali moramo konstatirati, da tudi nič boljše ni postalo. Največi greh proti naravnemu pravu je bila vojna, ki jo je vojevala Anglija proti Burom v Afriki. In kjer so še tlačeni narodi v Evropi, tam je vojna, s katero se hočejo osvoboditi, tudi npravno upravičena, pri tem pa predpostavljamo: ako osvoboditve ni mogoče doseči mirnim potom.

Zasledovali smo torej bistvo narodnosti v njega razvoju. Začenja se s čustvom pripadajočnosti k skupini, katere se posamezniki v gentilni ustavi najbolj živo zavedajo; v naslednji dobi stanovske ali razredne grške družbe se razvije v zavest pripadajočnosti k kateri državi, k kateri veri, k kateri omiki. Potem se ta zavest deloma še bolj ojači, deloma pa jo nadomešča zavest pripadajočnosti k človeštvu, t. j. zavest humanitete.

Slaba je bila narodna zavest v prvi polovici srednjega veka, ko jo je nadkriljevala in dušila cerkev. Ojačuje se v drugi polovici srednjega veka, še bolj pa v 16. stoletju pod vplivom protestantizma, ki je nacionaliziral bogoslužje. V dobi prosvetnosti postane zopet zavest pripadajočnosti k skupni kulturi, združena obenem s spoštovanjem do drugih narodov in z dolžnostjo, delovati za skupne dobrine celotnega človeštva, torej ravno v nasprotju s kabinetnimi in Napoleonovimi vojnami, katerim je bila cilj le državna moč. S te višine pade v 19. stoletju na nivo stremljenja narodov po moči, kar pa je imelo za posledico izravnavo moči med evropskimi narodi, le v kolonijah se je tlačenje domačih narodov nadaljevalo.

Tako daleč se da narodnost objektivno zasledovati z zgodovinskega stališča. Ako pa vprašamo po njeni sociološki vrednosti, je to popolnoma drugo stališče naziranja. Vrednost pripada ideji kakor tudi vsakemu pojavu le z ozirom na zadnji smoter, kateremu narodnost kakor tudi vsak zgodovinski pojav služi. Določitev tega smotra pa je odvisna vedno od različnosti v svetovnem naziranju. Veron katoličan vidi zadnji smoter v razširjanju in vladanju katoliške cerkve po celem svetu. Vsi drugi smotri so temu podrejeni, so le sredstva k temu cilju. Veron protestant pa vidi zopet v vladanju svoje cerkve zadnji cilj vsega dejanja in nehanja. Socialist vidi cilj zgodovine v socializiranju produktivnih sredstev, liberalec stare šole pa v kar mogoče najsplošnejšem uveljavljanju privatne lastnine. Znanstveno raziskovanje se briga tu le za one tendence, ki so se doslej v zgodovini izkazale kot najmočnejše in o katerih moremo pričakovati, da se bodo tudi še nadalje uveljavljale, in zato more postaviti le njim primeren in odgovarjajoč ideal, katerega realizacija se da predvsem pričakovati.

Ni mogoče več dvomiti o tem, da je v našem zapadno-evropskem kulturnem krogu, na katerega se hočemo tu omejiti, potem ko se je prebudila samozavest, ko je enkrat vznikla samozavest osebnosti, sledila socialna uravnava neenakosti in delne nesvobode, kakeršno najdemo v antičnih republikah; vendar pa

je že v starem veku šel daljši razvoj v tej smeri, da se je število samostojnih državljanov vedno pomnoževalo in da je s tem paralelno rastla vedno bolj tudi samostojnost dorastlih in polnoletnih ljudi, to se pravi, da so pridobivali vedno več prav. Ta razvoj je z propadom antičnih držav prenehal; v srednjem veku nahajamo iste gospodovalne razmere, kakor v antičnih državah, le deloma jih je omilila cerkev. Še le z novim vekom začne zopet oni osvobodjevalni proces, kateri se je bil začel pojavljati v zadnji dobi starega veka. Sužnji, žene in otroci so v prvih časih starega veka in v srednjem veku nesvobodna bitja, brezpravne osebe; zdaj, v novem veku pa postajajo vse odrasle osebe deležne pravnih dobrot, tudi otrok ni več brezpravno bitje. In kakor je naraslo število svobodnih oseb, tako je narasel tudi obseg pravnih dobrot. Stari vek je ščutil sicer življenje, lastnino in osebno svobodo, toda ne tako načeloma, kakor današnji vek. Zakaj takrat je veljalo še načelo: »Kjer ni tožnika, tam tudi ni sodnika.« Stari vek v svojem razcvetu se je sicer redkokdaj dotaknil svobode vesti; rimsko cesarstvo pa jo je zelo omejevalo v svojem silobranu, ker so bili kristjani nasprotniki ne le rimske države, ampak vsake države sploh. Danes se ne sme nikogar več preganjati zaradi njegove vere. Popolnoma neznan pa je bil staremu veku pojem politične svobode, svobode pri volitvah uradov, ki so bili deloma tudi postavodajalne oblasti. Vplivanje državnih uradnikov se ni smatralo za prestop, kakor danes, temveč za zaslugo. Tisti, ki se je potegoval za kak urad, sicer ni smel privatno kupovati za sebe glasov, toda to se je vendar le mnogokrat zgodilo brez kazni. V moderni državi pa se kaznuje ne le tega, ki volilne glasove kupuje, temveč tudi te, ki svoje volilne glasove prodajajo. V nič manjši meri, kakor politična svoboda, je narasla tudi gospodarska svoboda, posebno pa svoboda izsejevanja, kar je bilo staremu veku nekaj popolnoma neznanega. Tudi pojem časti je (v moderni pravni družbi) mnogo natančneje formuliran, kakor pa v starem veku. etc.

Mogoče bo kdo ugovarjal, da posameznik na svobodi ni nič pridobil, ker je danes odvisnejši kakor kdaj prej vsled komplikovanih odnosov v moderni družbi. Tukaj se zamenjava neodvisnost in samostojnost. Neodvisen posameznik tudi danes ni, ravno tako, kakor ni bil poprej. To je že v bistvu družbe, ki daje zaščito poedincom, toda tudi obveznosti jim nalaga. Vendar je dandanes človek samostojnejši, kakor kdaj prej, ravno v svojem odločevanju, kadar stopa v razmerja. Namesto prisilnih zvez so danes svobodne sveze in v teh zvezah je vsak člen udeležen na njih vladi.

Po tem dejanskem razvoju družbe je treba določiti ideal, za

katerim stremi. To je družba, v kateri je samostojnost vsakega poedinca kar mogoče največja, ki pa kljub temu provspeva in poedince združuje brez vsakega nasilja in kazni, zato ker ima vsak dobro voljo, storiti, kar je za mir in splošno blaginjo potrebno, in to bodisi brez ali pa s samozatajevanjem. Kant ima prav, ko pravi: »Nič ni na svetu, da, tudi izven sveta si ni mogoče ničesar misliti, kar bi brez omejitve mogli smatrati za dobro, razen dobra volja.« Taka družba, v kateri ima vsak dobro voljo, je ravno to, kar imenuje Kant v svoji razumni veri kraljestvo božje na zemlji. Tako družbo, svobodno hotečih ljudi, kakor pravi Stammler, zaradi človeške slabosti pač nikoli ne bo mogoče doseči. Kljub temu pa ostane ideal, po katerem bomo merili vsako socialno napravo in vsak socialni odnos. Tudi popolnega znanja ni mogoče doseči, n. pr. kako Laplaceova svetovno formulo, po kateri bi mogli v bodoče vsak svetovni dogodek za dan in uro naprej določiti; kljub temu pa stremimo po znanju in merimo stopnjo spoznanja po onem nedosegljivem idealu.

Za razvoj družbe je torej brezdvoma upravičeno to, kar povpešuje dobro voljo poedincev. Smer volje je s tem določena. V kateri smeri pa se giblje duševno življenje poedinca? Na to je mogoče odgovoriti z isto gotovostjo, kakor na vprašanje glede socialnega razvoja, namreč, da bo duševno življenje posameznikov vedno bogatejše na idejah, njih zvezah in iz teh izvirajočih čustvih, in da se bo njegov duševni organizem vedno bolj razširjal in poglobljal, da torej popolnoma odgovarja razvoju, kar povpešuje njegovo rast v teh dveh smereh.

Idejo narodnosti bo treba torej meriti po teh dveh merilih. Kaj pa pripomore k dobri ali socialni volji in kaj pripomore k duševnemu obogatitju posameznika?

Premotrimo torej po tej strani narod kot tak, kot konkreten realen pojav! Narod nam je velika enota, ki prekaša poedinca po svoji trajnosti in moči, in vendar se nam javlja konkretno in nazorno po narodovih poedincih, ki jih poznamo iz direktnih doživljajev in zgodovine, kot nekaka celokupna osebnost, kakor ga nazivlje Wundt, katero ravno zato tako radi personificirajo in katero nam upodablajoči umetniki predstavljajo kot žensko bitje n. pr. Germanija, Galija etc.

Zavest pripadajočnosti k živemu, vidnemu narodu je predvsem važen vir dobre volje, ali altruizma.*) Že pri otrocih, vsekako

*) Do podobnih zaključkov smo prišli tudi mi v svojih razpravah o narodnosti, priobčenih lani v »Omladini« in v »Napredni Misli«. Op. uredništva.

pri otrocih od 10—14 leta se pojavlja ta zavest in učinkuje. Predstava o narodu in domovini kakor tudi o vdanosti do teh je v tej starosti že jasna in razumljiva in jo je mogoče uporabiti za nravno vgojo. Egoizem se da pobijati prav uspešno s tem, da mlademu gojencu predočimo, da je nad nami posamezniki še višja celota, ki nas ščiti, in s katere usodo je naša tesno spojena. Nevošljivost in nenaklonjenost se da omejevati, ako gojenca spomnimo, da je sreča drugih posameznikov končno sreča celote, in zato posredno tudi naša sreča, ker smo člani te celote. To sicer ni edino, brezdvoma pa jako izdatno vzgojno sredstvo.

Ravno tako je stvar pri odstrašenih. Tudi za nje je narod mnogokrat edina višja celota, za katero se morejo ogreti. Ali pa je ta pripadajočnost k narodu tudi kako duševno obogatenje? Vsaka simpatija pomnoži veselje in bolesti. Zakaj poleg svojih lastnih bolesti in lastnega veselja čutimo tudi veselje in bolesti drugih. In zato tudi simpatija do lastnega naroda pomeni prirastek na veselju in bolesti. Prirastek na čustvih pa pomeni prirastek na življenju.*) Zakaj čustvo je notranjost življenja. In da končno le prevladuje veselje nad bolestin, ne pa narobe, kakor to trde pesimisti, temu dokaz je trajanje človeštva. Ko bi imeli pesimisti prav, potem bi človeštvo že zdavnej izumrlo.

Toda narod ni le fizično bitje, ampak je tudi družba; in vsled tega je tudi duševni organizem. Kot tak pa ima skupno voljo in skupno duševno življenje. Skupna volja se izrača v narodni državi. Ali bi bilo za napredek, katerega obe smeri smo prej omenili, boljše, ko bi država ne bila narodna, ampak internacionalna? Ali bi bilo za Nemce boljše, ko bi danes še vladale razmere renske zaveze, in bi bili višji uradniki Francozje, nižji uredniki pa Nemci**) ali pa narobe? Brezdvoma bi to ne bilo dobro. Tujcu biti pokoren je težje kakor pa svojemu rojaku, in kjer tvorijo državo ljudje različne narodnosti, bodo prepiri pogostejši kakor pa v državi, kjer so zastopniki državne oblasti ene narodnosti. Vsak spor pa nasprotuje idealu socialnega sožitja. Zato je tudi narodna država socialna vrednota, vrednota k razvoju socialne volje.

Ali pa ima narodnost tudi za duševni razvoj kako vrednost? Skupno duševno življenje naroda je sestavljeno iz svetovnega naziranja in svetovnega tvor-

*) Ta izvajanja so pač pretirano formalistična, zakaj noben pameten človek se ne bo hotel truditi za pomnoženje svojih bolesti.

**) Podobno kakor je to n. pr. na Slovenskem.

Op. prevajalca.

je nja. Svetovno naziranje je sprva le verskega značaja, pozneje pa postane znanstveno in se sestavlja iz filozofije in posameznih ved. Svet, če ga vzamemo teoretično, je za vse narode isti. Narodnostno svetovno naziranje je navidezno brez vsake posebne vrednosti; internacionalno svetovno naziranje se zdi temu enakovredno. Toda vera ne podaja zgolj objektivnega naziranja o svetu; ta konstruira svet po čustvih, torej po subjektivnih elementih, ki pa se pri raznih narodih pojavljajo različno. Vera bo torej tem vplivnejša, čim bolj se bo ponarodila. V resnici so postale protestantovske cerkve narodne vsled ponarodenja obrednega jezika. Katoliška cerkev, ki je internacionalna, mora pa vseeno trpeti pri svojih obredih razne narodne pritikline. Znanost pa, tako universalna t. j. filozofija kakor posamezna vede, je lahko brez škode internacionalna. V resnici je filozofija v zapadno evropskem kulturnem krogu pojem humanitete dvakrat uveljavila proti nacionalizmu, prvič koncem starega veka, zdruzič pa v 18. stoletju.

Kar pa se tiče svetovnega tvorjenja, obstoji to deloma v kulturi, deloma v civilizaciji, deloma pa v umetnosti. Civilizacija je ovladanje notranjega sveta, poplemenitenje prvotno živalskih instinktov v človeku; kultura je ovladanje vnanjega sveta po tehniki, umetnost pa vstvaritev idealnega sveta, ki ima služiti dejanstvenemu svetu za vzgled. Z teh treh načinov svetovnega tvorenja je umetnost bistveno nacionalna; kultura internacionalna, civilizacija pa zavzema mesto sredi med obema.

Kultura, kakor smo jo definirali, temelji na prirodoslovju in tehniki. Obe sta za vse narode isti. Ne eksistira nobena narodna znanost o elektriki, nobena narodna telefonska tehnika. Drugače je to pri civilizaciji. Ta temelji deloma na običajih, ki pohajajo iz starih časov in so narodno diferencirani, deloma pa na religiji, ki je ravno tako v mnogih ozirih nacionalna, in le deloma na oni etiki, ki tvori en del filozofije ter je vsled tega internacionalna. Umetnost pa je povsem nacionalna tako po svojih predmetih kakor po svojih predstavljalnih sredstvih. Umetnost mora objekte nazorno predstavljati; zakaj sicer bi bila to abstraktna znanost. Izhajati mora torej od nazornega življenja in to je narodno življenje, in pa od narodne nazorne okolice, in to je narodno osredje. Tudi ta naravna okolica je različna. Nemška pokrajina je drugačna, kakor pa francoska. Tako postane celo upodablajoča umetnost nacionalna. Še bolj nacionalna, kakor predmeti, pa so predstavljalna sredstva, posebno v govorniški umetnosti. Petje je očitno diferencirano po narodnosti, celo instrumentalna godba.

Italijanska godba ima popolnoma drug ritem, kakor pa nemška. Najbolj nacionalno pa je pesništvo, zato, ker se poslužuje ravno najbolj narodnega predstavljalnega sredstva, t. j. jezika. Pesniška umetnost, ki se ne poslužuje narodnega jezika, je že v najprej mrtva, kakor smo že prej omenili. Tako je pesništvo, najduševnejša umetnost, obenem najbolj narodna. Ker predstavlja нравne ideale, je močna navora нравnega napredka ter socialne volje, in ker se v nji zrcali svet, je tudi s te strani obogateneje duševnega življenja, torej tudi po tej strani izdatno pomočno sredstvo napredka.

Vidimo torej, da je narodnost neobhodno sredstvo za ohranjenje in vzgojo socialne volje kakor tudi za obogateneje duševnega življenja. Toda kakšna narodnost naj bo to; narodno-pravna, t. j. idealno-pravna, ki jo nahajamo pri miselcih 18. stoletja, ali z moči pravna narodnost, ki je bila v 19. stoletju večim miselcem edino zveličavna? Jasno je, da more le idealnopravni pojem narodnosti podpirati socialno voljo, katero smo spoznali kot neobhodno za človeški napredek. Po naravnem pravu, ki je obenem pravo zdravega razuma, so v državnem življenju vsi polnoletni ljudje enaki, zato tudi vsi svobodni. In kar velja med posameznimi ljudmi, to mora veljati tudi med kolektivi ljudij, t. j. med narodi. Ako doslej ni veljalo, bo pa vsled psihologične neobhodnosti moralo odslej veljati. Kajti bistvo človeka ostane le isto, pa naj se nahajamo v razmerju do poedinca ali pa do celokupnosti. Čim bolj se bo uveljavljalo idealno pravo splošne enakosti in iz te sledeča splošna svoboda med narodi naznotraj, tem bolj se bo uveljavljalo tudi nazunaj. Predpogoj zato je naznotraj ojačenje нравnosti poedinca, ki bo končno prodrla tudi v vnanje odnose.

Utegnil by kdo ugovarjati: Tu je večer razpor neobhoden. Človečanstvo vlada le v mejah gotove družbe; na zunaj pa, t. j. nasproti tujcu mora vladati le sila. Ali videli smo, da narodnost raste čez svoje meje; prehaja v nadnarodno družbo, v svetovno občanstvo poznejšega starega veka, katoliške cerkve in prosvetnosti 18. stoletja. Ta nadnarodnost pa ima lahko še vedno meje in sicer zelo različne meje. V starem veku je v praksi obsegala le prebivalce sredozemskega morja; katoliška mednarodnost je izključevala le »ajde«, dokler so namreč ostali ajdje; nadnarodna humaniteta prosvetnosti je bila v resnici humanska le napram Evropejcem enake omike. »Surovi« in neomikani narodi niso bili deležni dobrot enakopravnosti.

Še dandanes so pravzaprav le kulturni narodi, ki jih smatrajo kot pripadajoče k svetovnemu občanstvu. In ta kultura je evrop-

ška kultura. Z gospodarskimi in duševnimi stiki rastejo stalno njene skupne pridobitve.

Tudi nekulturni narodi so poklicani, da postanejo z narodno idejo to, kar so danes kulturni evropski narodi. S tem bo tudi ideja človečanstva pridobivala. Ta cilj je sicer še v daljši bodočnosti. Toda če tudi se nahaja še v daljavi, vendar ni brez svojih učinkov. Tudi magnetični zemeljski pol je nevidljiv, pa vendar učinkuje na kompas. Tako je tudi v duševnem svetu neki pol, k kateremu se naklanjamo in stremimo, ki, dasi nevidljiv, vse človeštvo privlači. Ta pol je mirovna ideja celokupnega človeštva, solidariteta vseh narodov sveta.

DAN IN NAPREDNO UČITELJSTVO.

(Dopis)

Napredni učitelji smo z veseljem pozdravili Dan nadejaje se, da dobi v njem napredna politika in svobodna šola še radikalnejšega zagovornika, kakor je »Slovenski Narod«. V začetku je pri našal članke, pisane s primernim ognjem; odlikovali so se po prepričevalnem tonu in stvarnem odporu proti klerikalizmu. Napredno učiteljstvo je Dan drage volje podpiralo zlasti še, ker je podjetje učiteljske tiskarne. Pisal sem zanj in agitiral, danes pa nič več. Zakaj? Nemorem. Dan je v zadnjem času zašel na stranpota, ki nimajo nobenega stika več s pravimi koristmi napredne stranke, naprednega učiteljstva in svobodne šole.

Prelistajte samo številke Dneva od novega leta, primerjajte jih s prvimi številkami in videli bode, kaj je postalo iz tega lista. Po čegavi krivdi, to naj preizkujejo drugi. Jaz hočem samo svojo sodbo o Dnevu podpreti z dokazi. Ali se spominjate, da bi bil Dan tako vehementno in sistematično napadal klerikalni Čas, Zoro, Slovenca, Naše Zapiske ali Zarjo, kakor napada Slovenski Narod, Edinost, Napredno Misel, Omladino? Redko kdaj se zgodi, da se spusti dnevvov urednik v kak malenkosten prepirček s Slovencem zavolj uredniških sposobnosti, ali napram Slovincu je Dan še kavalijski, če primerjamo s tem napade na napredno časopisje, kar ga ne izhaja v učiteljski tiskarni. To ni več slučajno, to je že sistem, pa tajite kolikor hočete. Res da se Dan zaganja v Šusteršiča in deželni odbor, pa Dan se ravno tako zaganja v vodstvo napredne stranke, v vodstvo tržaških Slovencev, in v posamezne naprednjake, ki res kaj delajo. Ne bom našteval posameznih slučajev, ker so

še vsem v živem spominu. Ali mislite, da s tem pridobite učiteljstvu naklonjenost napredne stranke? Koliko pa ima učiteljstvo danes pravih prijateljev, da tako malo cenite naklonjenost narodno napredne stranke? Ali mislite, da se stem dela za napredno stvar, ko sejete razdor v lastnih vrstah? Z večnim zabavljanjem ubijate veselje do dela, ki sploh kaj delajo. Pritožujemo se, da imamo v primeri s klerikalci premalo delavcev. To je res. Toda potem jih bomo imeli še manj, če dosedanje izrinemo iz javnega življenja. Zabavljači se izgovarjajo, češ kritika je potrebna. Včasih je res potrebna, pa s Dnevno kritiko napredne stranke vendar le ne bodo mogle zmagati. Kritizirati je lahko, zabavljati se lažje; ali tega smo imeli že doslej več kot dovolj. Delavcev in dela potrebujemo, kajti s političnimi sofistariji še nikjer nobena stranka ni zmagala.

Zahtevate od nas, da širimo list med narodom. Kako ga naj razširjamo, ko pa moramo biti proti njemu iz vzgojnih ozirov. V Napredni Misli sem bral oestro besedo (krvava sekira), z obžalovanjem moram pritrditi, da je upravičena. Podam nekaj dokazov. Prelistam 10 števil Dneva, ki so mi slučajno še pri roki. Kakšno vsebino najdem? Naštejem samo karakteristične naslove.

Dan št. 468: Goljufija pri c. k. pošt. uradu, Vjeti tat, Leto defraudacij, Tudi v Mariboru smrdi, Zvita tat, Napad mladega dečka, Roparski napad na bogatega kmeta, Oproščen morilec svojo ženo, Milijonar izginil, Poskus samomora vsled bede. (10 krvavih zgodob v eni sami številki!)

Dan št. 509: ima na 2. strani cele dve koloni osebnih napadov, prinaša še to: Prijazna zakonska (rodbinski škandal), Prst mu je odrezalo, Sekira kot igrača, Nepreviden kolesar, Zajček z enim ušesom. Nepošteni pastori, Velika železniška tatvina, Roka pravice sega daleč, Sleprije soproge državnega poslanca, Povsod enaki lumpi (!), Aretovana brata. itd.

Dan št. 531: Pobjojo itd., Zaradi nevarne grožnje požiga obsojen berač, Kriva prisega, Najprej pobijalec itd., Rabijaten mož, Aretacija tatu, Vlomo, Še en vlomo, Poskus vloma in tatvine, Obsojen duhovnik, Poskus umora itd., Atentat blaznega, Samomor angleškega časnikarja, Eksplozirala granata, in podobne take stvari. (Same krvave zgodbe!)

Dan št. 538: Tatvina, Tatinski hlapec, Še ena tatvina, Samomor tovarnarja, Baron kot vlomilec, Uradnik poneveril, Brezplačno prenočišče (pretep), Grozen samomor, Velika tatinska družba (zgodba v 2 delih in zavzema več kolon).

Dan šte. 544. Poživljenje med ljudstvom, Kakor čujemo (napad na Napredno Misel). Nasilen sin, Dolgove napravil in pobegnil, Tatvina, Ribji tat, Prijet goljaf, Mladi cestni roparji, Svojega ljubčka umorila in njegovo srce pojedla, Strašen čin zblaznele matere, Samomor dijaka, Atentat in samomor, Grozna poštna požiljatev, Bokser Johnson na begu iz ječe, Vlom pri ruskem cesarju.

Dan šte. 546: Vlom v poštni urad, Aretacija dveh tatinskih cigank, Prijet vlomilec, Aretacija, Smola tatov in vlomilcev, Svojo moč je pokazal (pretep). Trst (običajna zabavljanja čez tržaške Slovence).

Dan šte. 567: Na vsak način se je hotel pretepati, Komenski liberalci vabijo na lov na urhe (!), Edinost (nepotreben prepir), Novomeške razmoterosti (ali kitica škandalnih dogodbic), Raztrgana čreva, Kradel, ker je bil v to prisiljen, Junec brez sledu izginil, Papežova garda se je spuntala, Kdaj je ples. itd.

To naj bo napreden list, ki ima delati za prosveto med slovenskim ljudstvom! Kakšen vpliv mora imeti na ljudstvo časopis, ki se lovi za škandali, vlomi in tatvinami, prepeti, umori in samomori? Moja učiteljska čast mi vелеva, na to delati, da se ne razširi list med ljudstvom, ki podira to, kar šola in učiteljstvo gradi. Zato pa bo vsak napreden učitelj, ki hoče biti vzgojitelj slovenskega naroda, proti Dnevu, če ravno se tiska v učiteljski tiskarni. Pač žalostno, da se kaj takega tiska v naši tiskarni.

Kar se tiče jezika, zaostaja Dan za vsemi slovenskimi časniki. Kot dokaz hočem navesti le iz enega krajšega članka (»Kar je le na Hrvaskem mogoče«) nekaj stavkov:

».... in njeni voditelji so bili vsled finančnih škandalov in nemoralnimi aferami tako težko kompromitirani...«

»Naenkrat se je pojavil na obzorju junak žalostnega opomina baron Rauch. Temu se je posrečilo s pomočjo vojaških krogov, ki mu jih je pridobil njegov svak general Steeb, osvoboditi zaprta frankovska goljufa dr. Horvata in dr. Sachsa s tem, da je bila proti njima preiskava radi zavarovalnice »Balkan« (vsled katere je stotine ljudi prišlo ob svoje premoženje) z višjo odredbo ustavljeno.«

Storili so to v dogovoru s klerikalno tiskarno, v kateri se tiska pravaški list. To je dalo trenutno odpoved urednikoma, četudi je lastnik lista...«

Naši mali abecedarji pišejo lepšo slovenščino.

Tudi iz drugih vzrokov sem proti Dnevu. Imamo napreden program, katerega je treba med narodom razširiti, če hočemo naprednjaki priti kdaj do politične veljave. Kaj pa je storil »Dan« v tem oziru? Obeseti nam hoče jugoslovansko iredento. To je danes nova točka v naprednem programu.^{*)} Kako morete od naprednega učitelja zahtevati, da dela za tak program?! Napreden učitelj ima že tako težko stališče v deželi zaradi svojega naprednega prepričanja. Pritožujemo se nad persekucijami naprednega učiteljstva od strani klerikalne šolske oblasti, katero podpira tudi vlada. V brošuri »Dejanja govore« smo pokazali, kakim krivicam je izpostavljeno danes napredno učiteljstvo. Pritisk je vedno hujši, ker ima klerikalen režim vedno trdnjšo oporo v vladnih krogih. Zakaj imajo oporo na zgoraj? Odgovor vam je na dlani. Dan nastopa, kakor da bi izhajal v Belemgradu, ne pa v Ljubljani. Dan piše, kot da bi ga izdajal kak srbski tiskovni urad, ne pa učiteljska tiskarna. Ves prostor na prvi strani je posvečen izključno Srbiji, srbski vladi in srbski armadi, Pašič in srbski vojak so edine stvari, ki imajo kako vrednost na svetu in o katerih danes ve Dnevovo uredništvo. Človek dobi nehote vtis, kakor da je Dan postal glasilo srbskega tiskovnega urada. Slovenske zadeve so potisnjene na zadnje mesto v dnevni pregled, s par stavki so odpravljene. Ali je potem kaj čudnega, če je padel na »Dan« sum nelojalnosti? Sum, ki je danes že tako globoko ukoreninjen v merodajnih krogih, da so začeli iskati pomoči pri klerikalcih proti naprednemu učiteljstvu, pa je padel tudi na nas, ki smo pri celi stvari nedolžni in moramo trpeti za grehe odločilnih faktorjev v Ljubljani. To je ravno žalostno, da nam lastni ljudje otežujejo itak neznosno stališče. Če nas preganjajo zaradi našega prepričanja, tedaj vemo, da trpimo za dobro stvar, nikdo pa naj od nas ne zahteva, da trpimo še za politične grehe trmastih ljudij, ki so gluhi za vsako pametno besedo. Reklo se nam bo morda, da Dan s tem zasluži. Že mogoče, da kaj zasluži, obenem pa tira na stotine učiteljskih družin v revščino in nesrečo! Kdo bo tukaj pomagal? Vodstvo učiteljske tiskarne? Solidarnost je lepa stvar, zlasti učiteljstvu je potrebna. Toda solidarnost ni dolžnost, ki jo vodstvo nalaga le učiteljstvu na deželi, ampak jo mora enako čutiti tudi vodstvo do vsega učiteljstva, ko se gre za njegove interese. Tega pa žalibog pogrešamo pri vodstvu naše tiskarne.

^{*)} To je le političen nesmisel, ki ga je splodilo piškavo jugoslovanstvo par konfuznih ljudi, ne pa nova točka naprednega programa. Opomba uredništva.

Tako pa dalje ne gre, zato sem se oglasil v imenu vseh, ki so z Dnevom in vodstvom tiskarne skrajno nezadovoljni. Eden v imenu večih.

Slavno uredništvo!

Hotel sem ta članek objaviti v Slovenskem Narodu, pa da se gospodje ne bodo mogli izgovarjati z očitkom, češ Slovenski Narod bi imel rad razdor v naprednem učiteljstvu, se obračamo do Napredne Misli in prosim slavno uredništvo, da je Napredna Misel kot nepristranski list tolmač te naše nezadovoljnosti.

Z odličnim spoštovanjem

Pripomba uredništva. Priobčujemo ta interesanten dopis za to, da damo opoziciji možnost, javno izpovedati svoje pomisleke, ki jih ima proti časnikarjenju Dneva, s katerim nikakor ne moremo simpatizirati. Naše simpatije pa še nadalje veljajo zatiranemu značajnemu naprednjemu učiteljstvu.

Dopis je tako važen in stvaren, da bo treba točko za točko nanj odgovarjati. Uredništvo je s priobčenjem dopisa storilo le svojo časnikarsko dolžnost in ne misli samo aktivno posegati v to polemiko.

PREGLEDI IN REFERATI.

POLITIČEN PREGLED.

K sporu za narodnost Makedonije. Katere narodnosti je slovansko prebivalstvo Makedonije? To vprašanje je postalo sedaj aktualno največ vsled srbsko-bolgarskega spora, v katerega so posegle tudi bolgarska in srbska akademija. Vseučiliški profesor Lubomir Niederle, največji slovanski etnograf, je na ta spor obeh akademij reagiral s prav umestnim člankom, katerega jedro podajemo v naslednjem. Uvodoma piše doslovno: Bolgarska akademija je slovanskim akademijam, društvom in posameznikom poslala vsled srbske zahteve po reviziji pogodbe tičoč se razdelitve Makedonije in pod prvim vtisom poročil o nepristojnem postopanju srbske vojaške uprave proti Bolgarom v okupiranem ozemlju, izjavo (datirano z dne 30. marca), v kateri na podlagi splošno priznanega bolgarskega značaja Makedonije protestira proti srbskemu nasilju napram bolgarskemu prebivalstvu in proti srbskim političnim pretenzijam na Makedonijo, izjavo, v kateri se sklicuje na moj »Pregled slovanskih narodov«, publicirani v Jagičevi »Enciklopediji slovanske filologije... Ta izjava je naravno izvala protiizjavo kral. srbske akademije (z dne 22. maja 1913). V njej se odločno zavrača vmešavanje »Zveze slovanskih akademij« v političen spor in njen generalni tajnik Ljub. Stojanovič pristavlja k temu še posebno pojasnilo, v katerem očita bolgarski izjavi, da se netočno sklicuje mojega spisa v slovanski Enciklopediji, in poleg tega v podkrepitev srbskih pretenzij na Makedonijo dokazuje, da prebivalstvo Makedonije sploh ni tako bolgarsko, kakor to predpostavlja in trdi bolgarska izjava.« Prof. L. Niederle pravi, da je bila zveza slov. akademij v resnici zelo neumestno zavlečena v ta političen spor in da njegovega spisa nikakor ni mogoče izkoriščati kot dokument za izključno bolgarski značaj cele Makedonije, kajti v njem se eksistenca srbskega življa določno priznava, posebno v severnem delu. Tudi Tetovo, Skoplje in Kumanovo smatra za pretežno srbsko ozemlje. Toda kar se tiče ostalih delov Makedonije, pa mora, nadaljuje avtor, ponovno izjaviti svoje znanstveno utemeljeno prepričanje, »da so glasom izsledkov dosedanjega raziskovanje Makedonije v resnici bolgarsko ozemlje,« in »srbska politika bi boljše naredila, če bi se ne sklicevala na narodopisne argumente v podkrepitev svojih političnih zahtev.« Če srbski politiki sedaj svoje pretenzije na makedonsko ozemlje opirajo na upravičenost revizije pogodbe in na moment političnih interesov srbske države, kakor je to formulirano v znamenitem in značilnem stavku: »Državni interes zahteva, da se Srbsko razširja dalje na jug, pa naj bo narodopisno stanje Makedonije kakršno koli« (Stojanovič), tedaj je to vsaj deloma razumljivo stališče, nikakor pa ne gre zaradi političnih pretenzij poniževati znanosti in potvarjati njene objektivno dognane rezultate. »Če se moji zaključki — nadaljuje prof. Niederle — glase v prilog bolgarskosti (Makedonská otázka), se je to zgodilo zaradi tega,

ker tako govore izsledki dosedajnih merodajnih del. V tej stvari bi ne mogla nobena znanstvena anketa ničesar spremeniti, zakaj konstatirati bi mogla k večjemu to, kar so razni znanstveni raziskovalci z raznih strani dognali in je dovolj znano, da Makedonsko prebivalstvo predstavlja jezikovno in narodopisno prehodno ozmlje med čistim Srbstvom in čistim bolgarstvom toda obenem je to ozemlje, čegar prebivalstvo se je od nekdaj po ogromni večini smatralo za Bolgare, je simpatiziralo in se ozko spojevalo s stremljenji bolgarskega preporeda, bolgarske politike in cerkvene propagande, z eno besedo se je čutilo vedno kot Bolgari do najnovejših dob, ko se je po cerkvenem razkolu l. 1870 med patriarhisti in eksarhisti, srbski propagandi v severnih krajih Makedonije posrečilo pridobiti en del prebivalstva za Srbstvo in tako se je moglo kazati, da živi tod srbski živelj. Ne male razlike v jeziku ali nekatere narodopisne šege, ampak stare tradicije in narodna zavest tvorijo makedonsko prebivalstvo kot bolgarski narodni živelj in na tem dejstvu se nič ne spremeni, če Stojanovič kaže na to, da na pr. sam Jagič vidi v makedonščini prehodne dialekte. Ne morem si misliti večjega srbskega šivinista, kakor je bil Špiridion Gopčević. Pa tudi ta je moral priznati, da Makedonci (ki so po Gopčevičevem nazoru Srbi) na vprašanje, kaj so, navadno odgovarjajo: »Sem Bolgar«. (Gopčević, Makedonien 325.) Tako torej meni prof. Niederle o prebivalstvu Makedonije. Priobčili smo njegova izvajanja zato, ker se v nekaterih slovenskih časnikih piše tako pristransko, da si človek res ne more ustvariti nepristanske sodbe o srbsko-bolgarskem sporu za Makedonijo.

Češko-slovaška posvetovanja. Meseca srpana se je vršil sestanek čeških in slovaških rodoljubov v Luhačovicah, kjer so se posvetovali o narodnem položaju Slovakov in o načinih, kako bi se dal obstoj tega najbolj ogroženega naroda zagotoviti. Kakor znano, so Slovaki narod, ki je češkemu po jeziku in narodnem svojstvu mnogo sordnejši, kakor je slovenski narod srbo-hrvaškemu. Čehi doprinašajo Slovakom značnih gmotnih in kulturnih žrtev in med obemi je najsrčnejše razmerje solidarnosti. Čehi pa ne prihajajo med Slovake, da bi jih v imenu slovanske jednote počesili. Še nikdar se ni izrekla taka zahteva od njihove strani, nasprotno vse, kar store, žrtvujejo, da se Slovaki kot narod ohranijo. Iz Luhačoviških posvetovanj je posneti nekaj lepih momentov, ki kažejo o plemenitem slovanskem mišljenju Čehov. Tako n. pr. najde na čeških srednjih šolah mnogo slovaških dijakov svoje zavetišče, kjer se izobražujejo in navdušujejo za svoj »slovenski« narod; nikdo jih ne nadleguje s češtvom. Na čeških visokih šolah je dosti Slovakov, ki imajo svoja društva, toda nikdo se nad tem ne spodtika, nikdo jih ne zmerja s »separatisti«. Na Luhačoviških posvetovanjih se je z obeh strani izrecno povdarjalo, da ni treba gojiti nobenega nezaupanja, ker nikdo ne misli na kako narodno spojitev, ampak hočejo gojiti le vzajemne gospodarske in kulturne stike, ki naj okrepijo obstoj Slovakov. Te misli in besede so se pokazale tudi v dejanju. Od strani Čehov se je namreč predlagalo, naj se zbira fond za ustanovitev slovaškega gimnazija in so takoj na mestu upisali 10.000 K. Čehi upišejo 10.000 K za slovaški gimnazij! To je Slovanstvo,

odkritosrčno in plemenito, ki ne išče nobenih postranskih namenov, kakor jih išče naše ilirsko jugoslovanstvo! Kdaj bodo Srbo-hrvatje opustili svoj grdi jugoslovanski egoizem, s katerim nas Slovence le odbijajo; kdaj začno poznemati Čeha?

R.

Vojna med balkanskimi zavezniki in njene posledice. Z mirom, sklenjenem 10. srpana v Bukareštu, se je končala druga balkanska vojna, t. j. vojna med Bolgari na eni strani ter Srbi in Grki na drugi strani. Po mirovni pogodbi pripade ogromen del bolgarske Makedonije Srbiji in Grški. Srbiji pripade krog 20.000 km² macedonskega ozemlja s približno 500.000 Bolgarov, Grški pa 45.000 km² s 1.500.000 prebivalci, izmed katerih je skoro polovica Bolgarov. Bolgariji je ostalo od macedonskega ozemlja le 17.000 km² s 350.000 prebivalci. To so pa povečini pusti gorati kraji. Nad eden milijon macedonskih Bolgarov, varadi katerih pravzaprav so začeli Bolgari vojno proti Turkom, je prišlo torej deloma pod Srbsko, deloma pa pod Grško vlado. Če pomislimo, da so Tracijo in Odrin zasedli zopet Turki, in da so Romani ugrabili 7.000 km² stare bolgarske zemlje; če dalje uvažujemo, da temu milijonu Bolgarov niso hoteli srbski mirovni delegati v Bukareštu dati nobenih garancij za varstvo njih narodnosti in verskega prepričanja, tedaj mora vsak razsoden človek priznati, da v Bukareštu sklenjen mir pomeni pravo katastrofo bolgarskega naroda, ki je prinesel največ žrtev za osvobojenje balkanskih Slovanov. Ta katastrofa pa je obenem katastrofa balkanskih Slovanov, kajti danes imajo prvo besedo na Balkanu, ne Srbi, ki so se tako zavidljivo upirali, da bi prišla Macedonija pod Bolgarsko in so se bali, da bi Bolgarija ne postala preveč močna, ampak Romuni in Grki, ki so si prilastili kar 45.000 km² novega ozemlja, dasiravno niso skoro ničesar storili za osvoboditev balkanskih narodov, temveč so samo grabili zemljo. Z zmago Srbov nad Bolgari ni zmagalo Slovanstvo, s porazom Bolgarov pa je brezdvoma poraženo Slovanstvo na Balkanu. To so posledice usodepolne srbsko-bolgarske vojne. Brzobjavka ruskega carja srbskemu in bolgarskemu kralju, v kateri je povdarjal, da gre v srbsko-bolgarskem sporu za stvar celokupnega Slovanstva, je bilo pravo očetovsko stvarilo. Greh je bil, da ga naš jugoslovanski bratje niso upoštevali. Posledice vojne naj bi izmodrile Srbe in Bolgare, da v bodočnosti popravijo, kar so zagrešili.

Neveseli simptomi. Slovenskemu občinstvu bo gotovo še v živem spominu, kako strašne vesti je srbska žurnalistika trosila med svet o bolgarskih junakih, ki so baje divjali kakor kaki azijatje. Rezali so glasom teh vesti srbskim ranjencem in ujetnikom ušesa in nosove itd. Bolgari, ki so te vesti dementirali, so zaprosili za mednarodno komisijo, da preišče in se na mestu prepriča, kaj je na teh vesteh resnice. Člen te komisije je tudi znani ruski učenjak prof. Miljukov, nad vse resnicoljuben in objektivni mož. Srbska vlada je sedaj tej komisiji odrekla vsak stik in je sploh noče priznati, proti prof. Miljukovemu pa so priredili srbski dijaki v Belemgradu demonstracijo in zahtevali, da nemudoma zapusti Srbijo, kar je ta tudi storil. Ta za vsakega Slovana zelo mučen dogodek je vsekako dokaz, da je mednarodna komisija v Belemgradu pravi nepridiprav. Srbska vlada je očevidno iskala le vnanih povodov,

da bi se te komisije iznebila, zakaj prof. Miljukov ima v komisiji le en glas. Vsak razsoden in nepristranski Slovan si mora sedaj misliti, da so bile srbske vesti o Bolgarih lažnjive in da so jih trosili med svet le zato, da bi pripravili Bolgare pri Slovanih ob simpatije in sebe zaradi neslovanske vojne postavili malo v boljšo luč. Grškim lažem že takrat nikdo ni hotel verjeti, o Srbih pa nismo mislili, da bi bili zmožni tako neslovanskega ravnanja. Nedisciplinirana krdela prostovoljcev pa so povsod enako divjala; v tem oziru nimajo Srbi in Grki nič več očitati Bolgarom, kakor morejo ti onim. Pripomnimo še, da srbski uradi zelo grdo ravnaajo z macedonskim prebivalstvom, kar se ga zaveda in čuti za Bolgare. Več sto bolgar. učiteljev in duhovnikov se je izselilo iz svoje stare domovine na Bolgarsko, ker ne morejo več prenašati terora srbskih hujskačev in uradov, ki hočejo, da bi se vse bolgarsko prebivalstvo čez noč prelevilo v Srbe. Ti hujskači — včasih hočejo biti tudi Jugoslovani — so pred nedavnim časom inscenirali v Bitolju ljudski tabor, kjer so bile sprejete resolucije, katerim se že na prvi pogled spozna, da so bile diktirane. Tako početje mora vzbujati vsakemu Jugoslovanu največje skrbi za bodočnost, kajti jasno je, da po tej poti nikdar ne pride do sprave med Srbi in Bolgari — ampak do nove vojne. Srbi naj ne zahtevajo od nas Slovencev, da bi zaradi simpatij, ki jih gojimo do njih, odobraval vsako krivico, ki jo store drugemu slovanskemu narodu. Tudi grška vlada je to komisijo odklonila. Čudno, kaj?*)

Apostoli jugoslovanstva. Šli so med lahkoverne mlade ljudi in jim začeli oznanjevali novo jugoslovansko vero. Proč s Slovenci, Hrvati in Bolgari! Odslej hočemo biti nov narod Jugoslovancev, ki bo vstvarjal kulturna dela, nad katerimi bo svet strmel! Tako so govorili slovenski in hrvatski mladini, kako pa so v resnici ti apostoli mislili in čutili jugoslovansko, se je pokazalo v srbsko-bolgarskem sporu. »Tribuna« in »Pijemont«, ki so oznanjevali prej to jugoslovansko vero, sta nabolj ščuvala na vojno proti Bolgarom. Razumen Srb, Dr. Nikola Velimirovič se je čutil prisiljenega, da je v posebnem pismu nastopil proti ščuvanju teh listov, katerim očita, da s svojo pisavo sejata sovraštvo med Srbi in Bolgari, ter ščuvata srbski narod proti bolgarskemu. Pismo tega pravega Jugoslovana — Srba, ki je imel pogum nastopiti proti domačim hujskačem, se končuje z besedami, ki so se žalibog že uresničile: »Največje delo Slovanstva grozi da se poruši, kakor da bi ga nikdar ne bilo!« Kakor vidimo, je nova jugoslovanska vera povsod, v Belemgradu kakor v Ljubljani, vzela enako žalosten konec. Iz njihovega jugoslovanstva je ostal edino še srbski šovinizem, ki ne prizna nobene narodnosti razen srbske. Treba je, da si take Jugoslovane, dobro zapomnimo, ker se utegnejo pri kaki novi priliko zopet pojaviti v slovenski jasnosti potom kakega lističa.

*) Kakor poročajo uradne izjave, je imenovana komisija dognala, da so srbske in grške vesti o nasilnostih bolgarskega vojaštva neresnične, da pa so nasprotno ravno grški vojaki na ukaz svojih višjih oblasti morili in požigali. Laž ima pač kratke noge.

KULTURNI PREGLED.

Ljudske knjižnice. Pravo merilo za vspehe in nevspehe na polju ljudske vzgoje, posebno glede ljudskih knjižnic, je primerljajoca metoda. Primerljajoc statistična data iz posameznih let ter raznih komunalnih in teritorialnih celot dosejemo k precej zanesljivim zaključkom, po katerih se da uravnati nadaljno delo in podjemanje. Ugotoviti se mora najprej dviganje in padanje dat v tej ali oni smeri in izslediti je treba vzroke tega in pa njih dalekosežnost. Razume se, da je mogoče z vspehom primerjati zaključke le z onih mest in dežel, kjer so približno enake socialne in kulturne razmere in nam morejo dati objektivne norme za končno splošno presojanje. Bilo bi n. pr. popolnoma nepravilno, če bi hoteli primerjati ljudsko prosvetne razmere gališke in angleške, danske in slovenske, ali slovenske in balkanske. Tu so nepremostljive kulturne in socialne razmere, katerih ni mogoče prezreti v splošnem presojanju. O sodobnih razmerah ljudskih knjižnic na Nemškem podaja nam dobro sliko spis Benate Ottenove: *die deutschen Volksbibliotheken und Lesehallen in Städten über 10.000 Einwohner*, Lipsko 1910. Spis vsebuje seznam vseh knjižnic in čitalnic, katerega so sestavili na podlagi prašalnic (anketnih pol) in obsega poleg imen tudi letnice ustanovljenja, način uprave, seznam stroškov knjižne zaloge in števila izposojanja i. dr. V predgovoru povdarja dr. G. Fritz, mestni bibliotekar v Charlottenburgu, pomen knjižnic za kulturno narodno življenje. Avtor obsoja omalovaževanje takih knjižnic, češ da jih nekateri smatrajo za nekake duševne »ljudske kuhinje«. Ljudske knjižnice se ne smejo oddaljevati od svojega izobraževalnega, poučnega namena. Ljudska knjižnica je nadaljevanje šole, kulturna opora za vse stanove in vse dobe starosti ljudstva. Mnogo je torej ležeče na pravi notranji organizaciji teh institucij in na njihovi upravi, ki mora v vsakem oziru ustrezati, sicer postanejo mrtve institucije in se odtujijo časovnim in krajevnim potrebam. Nemške ljudske knjižnice vzdržujejo in upravljajo bodisi občine bodisi posamezna društva. Podobno kakor na Slovenskem. Vsled tega pa je razvoj in notranja uprava teh knjižnic precej različna. Toliko lahko rečemo, da so knjižnice v večjih mestih mnogo boljše, kakor v manjših mestih. Nekatere so lahko ostalim za vzor. Ni treba posebe povdarjati, da kazalo življenja v ljudskih knjižnicah ni število knjig, temveč število izposoditev knjig v primeri s številom prebivalstva dotičnega kraja. V tem se nam kaže, kako intenziven je postal kontakt knjižnice z občinstvom in v kakšni meri izvršuje knjižnica svoj izobraževalen namen. Mala knjižnica, ki isposodi svojo zalogo tekom leta desetkrat, vrši bolje svojo socialno in kulturno poslanje, kakor velika knjižnica, ki desetkrat izposodi svoje knjige komaj v dveh letih. Vendar ne sme se takih rezultatov kar brez vsega primerjati, zakaj tu pride lahko v poštev še mnogo drugih okolnosti, o katerih razpravlja, n. pr. dr. S. Auerhan v Poročilu statističnega urada kraljestva Češkega (XIV., 1.). Le pri velikih knjižnicah (z najmanj 100.000 zvezki) v velikih mestih so statistični podatki povsem zanesljivo kazalo tozadevnih razmer. Ako doseže n. pr. »Öffentliche Bücherhalle« v Hamburku (s 100.000 zveski) na leto 1,364.000 izposoditev knjig, pomeni to intenziteto iz-

posojanja 13:6 — za naše razmere je to naravnost neizmerno število. Tudi v Bremenu dosega zalogo knjig 5—6kratni obrat, v Charlottenburku 7:5krat, v Vratislavi pa 11:5kratni obrat. Mestna knjižnica Praška je dosegla komaj 2kratni obrat, mestna občinska knjižnica v Plzni 1:6kratni, knjižnica v Kraljevem Gradcu pa 3:6kratni obrat. Kakšen indeks izposojevanja kaže javna S. Gregorčičeva knjižnica v Ljubljani in ostale ljudske knjižnice na Slovenskem nam danes še ni znano, razen onih v Trstu, ki izkazujejo še precej povoljn vspeh. Te razlike silijo nas misliti na vzroke. Ali je morda prebivalstvo v nemških mestih kulturno dospelješe kakor v čeških in slovenskih mestih, tako, da kaže večjo zahtevo po knjigi? Ali nam je morda iskati vzrokov v tem, da so ljudske knjižnice v Nemških mestih že starejše institucije, ki so se torej že nekako vživele med ljudstvom in so postale njegova živa kulturna potreba? To je gotovo, da bi se nikoli ne bile vživele med ljudstvom, ko bi si ne bile pridobile avtoritete. Nemci nimajo navade nad vsako novo napravo z rameni zmigavati ali jo celo smešiti, kakor je to žalibog še danes med Slovenci navada. Zato se med njimi tudi manj popolne novotarije, ki ljudstva nikakor nezabavajo in ne vabijo občinstva, ložje in prej udomačijo kakor pri nas. Nemške ljudske knjižnice uživajo dandanes veliko avtoriteto največ zaradi njih dovršene uprave in izvrstne smotrene organizacije. Toda trajalo je mnogo let, predno se je to doseglo, sprva so bile ravno take, kakor naše! Danes je moderno knjižničarstvo že tako razvito, njegove naloge in zahteve, teorija, praksa tako preštudirane, da je v zadnji dobi nastala samostojna veda knjižničarstvo (Bibliothekswesen). Upravo malih knjižnic lahko vodijo »dobrovolniki«, uprava velke knjižnice pa zahteva strokovno izobraženih knjižničarjev. Na Nemškem se zahteva dandanes od takih knjižničarjev popolna akademična izobrazba. Za strokovno izobrazbo skrbe na Nemškem posebni kurzi, kjer se podaje teoretična in praktična izobrazba v knjižničarstvu. Kurse zaključujejo strokovni izpiti z knjižničarskimi diplomami. Za tako izobrazbo skrbijo tudi tozadevna poučna literatura. Od knjižničarja ljudske knjižnice se zahteva, da pozna vsaj glavno vsebino in smer posameznih knjig, da more izposojevalcem svetovati in izbirati primerno čtivo. Osebnost in izobrazba knjižničarja je torej velevažen činitelj v kulturnem poslanju ljudskih knjižnic in čitalnic. Važen moment v razvoju knjižnic je doba njih poslovanja. Pri nas se zahteva, da knjižnice poslujejo proti večeru, na Nemškem pa poslujejo z največim vspehom dopoldne, odprte pa so od jutra do večera nepretrgano. Morda bo kdo ugovarjal, češ pri nas se to ne da doseči, ker bi s tem preveč narasli upravni stroški. Nemci so si to vprašanje rešili jako praktično in po ceni. Ko so iznašli dober sistem izposojevanja, se je izkazalo, da morejo to delo opravljati tudi 15—16letni dečki za neznatno nagrado. Drug važen moment ljudskega knjižništva je prostor, kjer je knjižnica umeščena. Prostor nemških ljudskih knjižnic so veliki in vzdušni tako, da občinstvo rado v nje zahaja. Kdor hoče videti idealno opremljeno ljudsko knjižnico, ta si naj ogleda Draždansko: »Zentralbibliothek«. Seveda jo vzdržuje mecen Lindner. Končno je treba pripomniti, da ljudske knjižnice ne smejo pozabiti na učne pripomočke, kakor so n. pr. atlanti, besednjaki, mape in naslovniki itd. Ljudske

knjižnice na Slovenskem, katere je vpeljala narodno-radikalna struja, so si tekom let pridobile tudi med našim narodom ugled in trdno zaslono. S tem je postavljen nov trden fundament slovenski kulturi. Kdor hoče, da postane naš narod kulturni, bo delal tudi na razvoj slovenskih ljudskih knjižnic, ki potrebujejo še v marsikterem oziru izpopolnitve.

Dr. T.

Slovenskega gledališča ne bo več. Klerikalni deželni odbor je s svojimi popolnoma neumestnimi in nesprejemljivimi pogoji, pod katerimi je hotel prepustiti gledališko poslopje mestni občini, onemogočil existenco slovenskega gledališča. To je zopet nov dokument našega kulturnega napredka pod klerikalno egido! Češki deželni odbor daje dramatičnemu društvu v Pragi na razpolago poslopje in povrh še 60.000 kron podpore, pa ne stavi takih nesmiselnih zahtev, kakor kranjski deželni odbor. Kdaj bo konec te žalostne in sramotne klerikalne ere na Slovenskem?

RAZNO.

Slovenski visokošolci! Poslovili ste se od slovenske domovine, da se izobrazite na visokih šolah za življenski poklic. Po vseh univerzah velikih mest razkropljeni ne pozabite, da ste prikrajšani za lastno univerzo, ne pozabite, da ogrožena domovina pričakuje od vas izobraženih, energičnih in delavnih mož! Ne mogočne besede, ampak vstrajno premišljeno slovensko delo bo rešilo naš narod in mu dalo novega življenja. Zato se učite predvsem takega dela. Posvečajte vseučiliška leta svojemu bodočemu poklicu, skrbite pa poleg tega tudi za višjo izobrazbo, obračajte svojo pozornost najprej slovenskim narodnim vprašanjem, zakaj ta so naša lastna in najbližja jugoslovanska vprašanja. Ne lovite se za mamečimi frazami, zakaj življenje vzdržuje trezna resnica in delo. Slovensko napredno dijaštvo bo imelo v naslednjem letu rešiti veleaktualno vprašanje: združitve svobodomiselnih in narodno-radikalnih akademičnih društev, kar si danes cela napredna javnost želi. Naš splošen naroden položaj zahteva, da se vsa napredna inteligenca strne v eno falango. Kar je bilo, naj se pozabi na obeh straneh!

Nesmiselna resolucija. Neka »eksekutiva« narodnoradikalnega starejšinstva je sklenila tole: »Ker je dejstvo, da smo Slovenci, Hrvati in Srbi kompaktna jezikovna in etnična skupina s slično družabno strukturo, ki jo na sklenjenem ozemlju veže skupna usoda nerazdružno, da drug brez drugega nima bodočnosti, — in uvaža, da med Slovenci, Hrvati in Srbi že danes mogočno klije jugoslovanska narodna ideja, smo proširili i mi svoje narodno čustvo preko dosedanjih mej na Hrvate in Srbe, kakor se tudi med njimi širi ideja narodne vzajemnosti s Slovenci. S tem postajamo vsi člani enega skupnega jugoslovanskega naroda. Ta duh mora vneti v vseh Jugoslovanih. Kar se tiče Slovencev, posebej konstatiramo, da evolucija njihovega narodnega čustvovanja v široko podlago Jugoslovanstva že danes silno

krepi njih odporno silo proti raznarodovanju*) in tujim imperializmom.« Ta resolucija je perfekten nesmisel v formalnem in stvarnem oziru. V formalnem oziru zato, ker si nekaj ljudi, ki tvorijo več ali manj samozvano eksekutivo narodno-radikalnih starešin, domišlja, da ima moč dekretirati nazore o našem jugoslovanskem vprašanju kar celi struji, saj drugega namena ta resolucija vendar ni mogla imeti. Resolucijo najdalekosežnejšega pomena sklene eksekutiva, ne da bi vprašala za mnenje ostale večine narodno-radikalnih starešin in dijaštva. Kdo vam je dal za to pooblastilo? To postopanje je na las podobno reakcionarnim konventom, ki k večini govore: sic jubeo, sic volo. Gospodje v eksekutivi se zelo motijo, če mislijo, da bodo še nadalje izrazljali strujo, bagatelizirajoč dijaštvo in večino starešinstva. Mera je polna. Radovedni smo, kako stališče bo zavzela dijaška eksekutiva proti temu nečuvnemu postopanju. Rezolucija se je povzpela do trditve, da smo Slovenci, Hrvati in Srbi kompaktna etnična skupina, docim danes že vsak dijaček ve, da smo Slovenci sami kot narod etnično več ali manj asimilačen produkt slovenskega, nemškega in italijanskega življa. Premiersteini, Šmidi, Kerni, Štravsi, Herzogi, Scagnet-tiji, Birole, Tolaziji, Dereani etc., ki so danes vsi dobri in zavedni Slovenci, nam to neovržno dokazujejo. Istotako je znano, da so Srbo-Hrvatje zelo pomešani s prvotnim ilirskim, neslovanskim življem. O etnični enotnosti Jugoslovancov danes govoriti je torej okrogel sociološki nesmisel. Fatalno je vsekako, da sklepa resolucije v tem duhu — eksekutiva in blamira tako celo narodno-radikalno starešinstvo. Nekam zagonetna, da se milo izrazimo — je tudi trditev, da s tem, »da smo proširili i mi svoje narodno čustvo preko dosedanjih mej na Hrvanje in Srbe...« postajamo vsi člani enega skupnega jugoslovanskega naroda.« Starešine iz eksekutive menda vendar ne mislijo, da je v sled njihove resolucije nastal že nov jugoslovanski narod! O absurdni začetni konkluziji te resolucije niti ne govorimo. Povdarimo interesantnost, da resolucija eksekutive izključuje Bolgare iz »kompaktne« skupine južnih Slovanov.***) To ni več nevedna samovoljnost, ampak dokaz velike domišljavosti, če kdo misli, da je resolucija kaj spremenila na faktični sorodnosti Bolgarov z ostalimi južnoslovanskimi narodi. Resolucija sama po sebi pa je brezobziren udarec proti temeljni točki narodno-radikalnega programa in v tem oziru bodo imela besedo vsekako tudi narodno-radikalna akademična društva, predvsem pa »Omladina«. Za svojo osebo že danes izjavimo, da bi ne hoteli imeti ničesar več opraviti z narodno-radikalno strujo, v trenutku, ko postane ta nesmiselna resolucija eksekutive kak »jugoslovanski credo« struje. K resoluciji se še povrnemo. Dr. M. R.

Jugoslovanska lektira. V organu slovenskih »Jugoslovancov« čitamo med drugim to le: »Tudi Slovenci bi za človeštvo bili le napotje, ako bi bili sami (t. j. ako bi hoteli, da se slovenski narod kot tak ohrani); bili bi kamen smutnje, nova ovira, nov prag... Vspricho vsega tega je vse eno, ali je par krajev v Macedoniji srbskih ali bolgarskih

*) To je posebno dokazal n. pr. letošnji primankljaj naše Ciril-Methodove družbe!

**) To je jugoslovanstvo, — prepisano iz ranikega »Preporoda« in »Dneva«.

...ale je v Istri slovenska ali hrvaška šola.« (Dobro, zakaj pa potem ne ustanové Hrvati v slovenskem kraju slovensko šolo? S tem bi dokazali še le, da res pošteno mislijo z jugoslovanskim bratstvom. Zakaj pa so Srbi rajši sprejeli vojno, kakor da bi odstopili od bolgarskega ozemlja, ki so ga v pogodbi priznali Bolgarski?) Dalje piše: »... V tem pa so že izstopili Bolgari. Počasi so lezli iz vozov in gledali potuhnjeno v tla. Žurnalistom je bilo dovoljeno, da si bližje te ljudi ogledamo. Neznosen smrad nam je udaril v nos in sicer nekako tako, kakor bi stopili v hlev poln kozlov... Videl sem Turke tudi v zelo slabem stanju, a samo Arnavti se morejo primerjati k temu poosebljenemu beraštvu Bolgarov. (Tako piše sedaj slovenski dnevnik »Dan« o zmagovalcih pri Lozengradu, Lule-Burgasu in Odrinu!) Za konec še to: »Bolgarska je del Jugoslovanstva in ta del je bil tako bolan, da bi ta bolezen spravila v nevarnost ves Slovanski jug. Operacija je bila nujno potrebna in Srbi so jo na bregovih Bregalnice tudi izvršili — v velikem interesu svojem, v interesu Bolgarske same, največ pa v interesu Jugoslovanstva, ki ni moglo trpeti nevarno bolnega dela na svojem telesu. (Vsa čast jim za to slovansko delo!) Vsaka sentimentalnost je tukaj odveč, posebno pri Jugoslovanih..... mi pa moramo gledati na operacijo, izvršeno na bregovih Bregalnice, samo kot na potrebno zlo, pri tem pa moramo biti veseli, da ima Jugoslovanstvo tako dobrega čuvaja kot je Srbija. Po tej operaciji Bolgarska najbrže ozdravi. Grki in Rumuni so pa Jugoslovanom kot zavezniki zelo potrebni in napačno bi bilo napadati naravne zaveznike.« Rumuni, ki so ugrabili velik kos stare bolgarske zemlje, in Grki, ki so morili in požigali po bolgarski Macedoniji kakor Vandali, kar je sedaj neovržno dokazano, in ki so se zvezali s Turki, da so zasedli zopet celo Trakijo, se v »Dnevu« proslavljajo kot zavezniki Jugoslovanstva! To je že višek omejenosti.

P.

Et meminisse juvabit. Dnevovi uredniki so v srbsko-bolgarski vojni zavzeli proti Bolgarom analogno stališče, kakor nemško nacionalni hujškači proti Srbom. Spominjajmo n. pr. s kako slastjo je poročal Dan, da so Srbi pobili toliko in toliko tisoč Bolgarov, ki so po zatrdilu Dneva sami banditje, roparji, smrdljivi kozli itd. Ko so se vsi resnejši slovenski časniki, neizvzemši niti »Slovenca« in »Zarje« uprli tej slovenskega časnika nedostojni pisavi, postavili so se ti uredniki v poso razžaljenih časnikarjev, katerih »edino pravilnega stališča« se noče razumeti, češ »Srbom se mora vendar priznati pravica, da se kot napaden narod branijo.« Mi te pravice Srbom nikoli nismo odrekali. Zato se nam zaradi tega ni treba prepirati z Dnevovimi uredniki. Ampak pribiti hočemo dejstvo, da je Dan malo časa prej ščuvaj slovensko javnost proti podpisanemu, ki sem zapisal v Narodnih Listih, da na Slovenskem ni nikogar, ki bi se upiral misli slovanske vzajemnosti; resnica je le, da smo Slovenci, ki se borimo proti ilirizmu, pripravljeni svojo narodnost braniti tudi proti slovanskemu narodu, ako bi nam jo hotel vzeti. Dnevovi uredniki pa so se nad tem strahovito pohujševali, češ tako piše slovenski docent! Jaz stojim na stališču, da ima vsak narod brezpogojno pravico bra-

niti svojo narodnost, zato jo reklamiram tudi za slovenski narod. Dnevovi uredniki pa tako pravico priznavajo le Srbom, slovenskemu narodu pa jo odrekajo. V tem se zrcali vsa konfuznost njihovega jugoslovanstva, ki je doslej doprineslo le mnogo zgledov, kakšni Jugoslovani — ne smemo biti. »Jugoslovanska vera« peša, to je res; ampak zato, ker jo oznanjujejo pismarji in farizeji....

M. R.

Obupen klic. Češko učiteljstvo, ki med vsemi sloji najbolj trpi vsled zavoženih političnih razmer, je izdalo posebno proklamacijo, kjer v drastičnih stavkih opisuje svoj obupen položaj in kliče po delnosti češkega deželnega zbora. Podobno, če še ne hujše, se godi slovenskemu, posebno pa napredno mislečemu učiteljstvu, ki največ trpi pod terorizmom klerikalcev. Danes ima že vsak železniški sprevodnik s primitivno izobrazbo boljšo plačo, kakor pa uboga učiteljska para. Učitelj je pionir narodne kulture; narod, ki ne ve ceniti učiteljevega dela v šoli, se ne more in ne sme imenovati kulturni narod.

Kranjski deželni zbor. Deželni zbor v Ljubljani se je v drugi polovici meseca septembra sešel k kratkemu, toda zelo burnemu zasedanju. Koruptne politične razmere v deželi, za katere nosi odgovornost Slovenska ljudska stranka, nezaslišano strankarsko postopanje deželnega odbora proti naprednim ljudem in organizacijam ter skrajno lahkomišljeno gospodarstvo z ljudskim premoženjem so bile predmet številnih interpelacij in predlogov narodno naprednih poslancev. Debata, ki je bila zabeljena z raznimi škandalnimi scenami in osebnimi aferami klerikalnih veljakov in nositeljev morale, je bila verno zrcalo inferiorne politike v kranjski deželi. O domovini, ti si kakor v..... a —

Začetek sladkorne industrije na Slovenskem. Pred kratkim je bil v Ljubljani ustanovni shod družbe za zgradbo sladkornih tovarov na Kranjskem. V »Napredne Misli« smo že pri več prilikah povdarjali, da se moramo Slovenci z vso resnobo poprijeti industrije, če nočemo ostati narod delavcev, zaslužnjenih tujemu kapitalu. Sedaj se vendar začenjajo nekaj gibati na industrijalnem polju. Omenjeni shod je menda edin svetel moment našega javnega življenja v zadnjem času. Inicijativa k podjetju je dal g. dvorni svetnik pl. Šuklje, ki bi na tem polju lahko storil še mnogo koristnega za slovenski narod.

Neokusna agitacija. Pred meseci je napisal »nekdo« v »Dnevu« članek, v katerem se je kakor kak slovenski Berchtold resno ukvarjal s problemom avtonomne Albanije in »Samoslovenstva«. Mi smo se takrat tem bedarijam od srca smejali. Mož pa je imel o svojih problemih tako visoko mnenje, da je mislil, da mora ž njimi celo pred češke politike. Pogrevale so se torej iste stvari v »Narodnih Listih« z dne 9. julija, kjer so se trdile tudi mnoge notorične neresnice. Od tod se je povrnil k »Slovenskemu Narodu«, kjer so mu priobčili tole notico: **Obsodba »Samoslovenstva«.** V praških »Narodnih Listih« z dne 9. julija je izšel članek, ki mu je jedro. Tu čitamo: Velevlasti hočejo Albanijo vzgajati; morda vznikne tam nov uradni jezik in nova literatura? V današnji dobi vsemogočih prometnih sredstev in politike

v velikem slogu, v dobi velikih držav, nastane iz tega »kamen smutnje«, nova ovira, nov prag. Tudi mi Slovenci bi bili človeštvu le na poti.« Pravijo, da je ta »zaveden Slovenec« v najožjem sorodu s predsednikom Slovenske Matice. P.

Nova politična revija? Kakor poroča »Omladina« se snuje neka politična revija. Načeloma nimamo nič proti novim revijam, če so potrebne; ampak Slovenci pa politična revija! Še Čehi je ne zmorejo, pa jo bomo mi? Imamo dovolj naprednih dnevnikov. Gospodje, ki čutijo potrebo pisati politične članke, naj le gredo ž njimi v naše dnevnike, da s tem povzdignejo veljavo naprednega časopisja. Povsod jih bodo radi sprejemali. Bolj teoretične stvari pa se lahko objavljajo tudi v Napredni Misli, ki je za vse napredne kroge. Sicer pa kar začnite s politično revijo, če se hočete iz lastne skušnje prepričati, da Slovenci danes take revije še ne zmoremo. Politična revija tudi ne more konkurirati z dnevnikom, za to ji že vnaprej prerokujemo propad. Zanimivo je vsekako, da isti krog, ki pravi, da je »Napredna Misel« poleg »Vede« odveč, hoče izdajati sam novo revijo. Vidi se, da bi ta krožek rad uničil »Napredno Misel« le zato, da bi mogel izdajati potem sam naznanjeno revijo. Ampak iz tega ne bo nič.

Veda na prodaj? Poroča se nam, da je »Vede« njen glavni lastnik ponujal v Zagrebu, kjer pa je niso hoteli kupiti. Ako se »Vedi« res slabo godi, tedaj je še vedno lepše in realnejše izhodišče, da jo prevzame Slovenska Matica za svoje glasilo, kakor pa da se nas gre v Zagrebu s tako ponudbo blamirat. »Veda« je v zadnjem času res začela zapuščati svoje prvotno znanstveno stališče in postaja glasilo slovenskih Ilircev, kakor je to prof. Ilešič brez ovinkov priznal v Narodnih Listih.

Zakaj sem izstopil iz uredništva »Vede«. Nisem hotel o tem govoriti, in tudi danes ne morem javnosti vsega odkriti, ker bi pri tem utegnil trpeti ugled »Vede«. Ker pa neki član uredništva »Vede« to mojo molčečnost izrablja in trosi okrog lažnjive vesti o vzrokih mojega izstopa, sem primoran vendar le izjaviti, da je moj izstop iz uredništva »Vede« zakrivilo nelojalno in breztaktno nastopanje tega urednika »Vede« napram podpisanemu in pa nevzdržljive razmere, ki so vladale med založništvom in uredniškim odborom oziroma njegovimi člani. Uredniški odbor »Vede« — oziroma večina njegova — je vzroke mojega izstopa priznal kot popolnoma utemeljene v dopisu z dne 19. januarja l. 1912, kjer stoji zapisano: »Uredniški odbor pri z n a v a, da je bil kol. dr. Rostohar na podlagi svojih tozadevnih izjav v jesenski seji uredniškega odbora u p r a v i č e n odložiti svoje mesto ter jemlje z ozirom na njegovo decidirano ofic. izjavo njegovo demisijo na znanje. . . . Dr. Albert Kramer.« Tako je bila stvar.

Dr. M. Rostohar.

Napredna Misel je dosegla z drugim letnikom do 800 naročnikov. S tem je najbolje dokazano, da je Napredna Misel res dobra in potrebna revija, ker sicer bi ne našla tolike zaslombe v inteligentnih krogih slovenske javnosti. Toliko v vednost tem, ki jih pri »Vedi« zebe in govoričijo sedaj o nepotrebnosti N. M., ko je v l. letniku izvojevala

načelen boj za narodnostno idejo, na kateri temelji slovenski napreden program. Vedatorji so se tej diskusiji o vprašanih, ki so celih 25 let čakali odgovora od napredne strani, previdno ogibali. Mi bi jim bili to delo z veliko hvaležnostjo prepustili, čeprav je neki urednik »Vede« celo mnenja, da so te polemike brez vsakega pomena — seveda le v primeri s tem, kar nam je »On« dosedaj povedal v svojih »vedarijih«.

Izjava. JUC. VI. Knafliču in Dr. Vošnjaku nezadostuje, da sta se s svojo kampanjo proti »denunciacijam« »praškega kričača, žurnalista, lažiučenjaka« etc. tako grdo blamirala. Proslaviti se hočeta sedaj še na platnicah »Vede«. Ostali gg. uredniki »Vede« so imeli dovolj vkusa, da so vedeli presoditi, na katero mesto najbolje spadajo taki in enaki duševni produkti obeh imenovanih gospodov. Odgovorimo le na kratko obema na enkrat. Knafliču, katerega juristovski stan že žali, bi za enkrat bolje kazalo, da se resmo poprime svojega študija; njegove megalomanije pa na noben način ne mislimo zdraviti s polemikami v N. Misli. Razkrinkani »strokovnjak« za državne vede — Dr. Vošnjak pa kljub temu, da se na prav otročji način zvija po platnicah Vede, niti ene moje trditve ni ovrge. Da v tem oziru ne bo kakega dvoma, izjavljam, da vzdržujem vse trditve, ki sem jih izrekel proti Dr. Vošnjaku v 6. šte. »Napredne Misli« s pristavkom, da je bila Dr. Vošnjakova prošnja za »venia docendi« na pravniški fakulteti češke univerze zato odklonjena, ker njegov habilitačni spis ni ustrezal zahtevam habilitačnih predpisov; te trditve sem pripravljen vsak čas dokazati. Cenjeni čitatelji naj primerjajo Dr. Vošnjakovo izjavo na Vedinih platnicah z mojim odgovorom v 6. šte. N. M., pa bodo takoj vedeli, pri čem da so. Stvar je sedaj tako jasna, da bi bila vsaka polemika odeveč. Dr. Vošnjak bo sam najbolje vedel, kaj mu je storiti, ako s tem pojasnilom ni zadovoljen. Nekvalificirano postopanje Vošnjakovo in Knafličevo, s katerim sta mi hotela — seveda iz same benevolence — škodovati na poštenju, nas spominja na pregovor: Kdor drugim jamo koplje, sam v njo pade. Naj odslej v miru počivata v njej. Dr. M. Rostohar.

Ljubljanski Zvon, mesečnik za književnost in prosveto, ima v septemberski številki sledečo vsebino: V poletni dan (pesem) — Mladi ženi (pesem) — Utešenje — Spomini na Janeza Trdino — Užugana ljubezen — O krajnih imenih (jezikovna razprava) — Sestri — Konec učitelja Možeta — Ilči grofa. Blagaja — Književna poročila: B. Bevk, Izbrani spevi Publija Ovidija Nazona (A. Debeljak) — Starogorski junaki svobode (Dr. A. Dolar) — Kranjski mestni arhiv (Jos. Breznik) — Isidora Sekuličeva, Saputnici (A. Debeljak).

Studentská revue, časopis naprednega dijaštva prinaša v 1. šte. VII. let. tole: Druga češka univerza v Brnu — Visokošolski študij — Visokošolsko društveno življenje — Politična skepsa in političen idealizem — Zveza češko-slovanskega dijaštva — Koledar Zv. Č. d. — Pokrajinska društva — Čtivo. Iz Minerve — C. k. šolski svet — Srbohrvaško dijaštvo in druge opazke — K sporu za umetnost — Prirodoslovje in psihologija — Znanost in vera — Časopisje — Vojska — Opazke — Češka ustavna kriza.

VSEBINA DRUGE ŠTEVILKE

	Str.
Avstrija in Slovenci	49
Razvoj slovenskega književnega jezika v jugoslovan- sko smer	53
Deset let v struji. II.	58
Narodnost v sociološkem pomenu	66
Dan in napredno učiteljstvo (Dopis)	80
Pregledi in referati:	
Političen pregled: K sporu za narodnost Makedonije	85
Češko-slovaška posvetovanja	86
Vojna med balkanskimi zavezniki in njene posledice	87
Neveseli simptomi. Apostoli jugoslovanstva	88
Kulturni pregled: Ljudske knjižnice	89
Slovenskega gledališča ne bo več	91
Razno	91—96

Slovenski visokošolci! Nesmiselna resolucija. Ju-
goslovanska lektira. Et meminisse juvabit. Ob-
upen klic. Kranjski deželni zbor. Začetek sladkorne
industrije na Slovenskem. Neokusna agitacija.
Nova politična revija? Veda naprodaj? Zakaj sem
izstopil iz uredništva Vede. Napredna Misel. Izjava.
Ljubljanski Zvon. Studentská revue.

